

Politicko-geografická analýza konfliktu mezi kmeny Hutu a Tutsi ve Rwandě se zaměřením na aktuální situaci

Bakalářská práce

Studijní program:

B1301 Geografie

Studijní obory:

Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové)

Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

Vojtěch Machačný

Vedoucí práce:

RNDr. Artur Boháč, Ph.D.

Katedra geografie

Zadání bakalářské práce

Politicko-geografická analýza konfliktu mezi kmeny Hutu a Tutsi ve Rwandě se zaměřením na aktuální situaci

Jméno a příjmení: **Vojtěch Machačný**
Osobní číslo: P17000306
Studijní program: B1301 Geografie
Studijní obory: Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové)
Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání
Zadávající katedra: Katedra geografie
Akademický rok: **2018/2019**

Zásady pro vypracování:

1. Kompilační metoda – analýza dostupné literatury a dalších zdrojů
2. Příprava kartografického materiálu
3. Zpracování do požadované politicko-geografické formy

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

dle potřeby
40 stran
tištěná
Čeština

Seznam odborné literatury:

STRAUSS, Scott, 2000 „Genocide in Rwanda,“ African Studies Review. Cambridge University Press, 43(2), pp. 126-130.

RETTIG, Max, 2008. Gacaca: Truth, Justice, and Reconciliation in Postconflict Rwanda? African Studies Review, Cambridge University Press, vol. 51, no. 3, pp. 25-50.

LONGMAN, Timothy, 2016. Christianity and Genocide in Rwanda. Oxford University Press.

PRUNIER, Gérard, 1997. The Rwanda Crisis. Cambridge University Press.

Vedoucí práce:

RNDr. Artur Boháč, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání práce:

9. dubna 2019

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Kamil Zágoršek, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

30. března 2021

Vojtěch Macháčný

Poděkování

Touto cestou bych rád poděkoval RNDr. Arturu Boháčovi, Ph.D. z Technické univerzity v Liberci za cenné rady, odborné vedení, za spolupráci a především trpělivost, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval.

Dále bych rád poděkoval Mgr. Janu Macháčkovi, Ph.D. z Ostravské univerzity za bezprostřední pomoc a poskytnutí kontaktů na osoby přímo z Rwandy.

V neposlední řadě přímo obyvatelům Rwandy, kteří byli vstřícní a otevření při poskytování rozhovorů a především níže zmiňovanému Jean-Claudovi, který mi pomohl s navazováním dalších cenných kontaktů do budoucna.

Politicko-geografická analýza konfliktu mezi kmeny Hutu a Tutsi ve
Rwandě se zaměřením na aktuální situaci

*Political-geographical analysis of the conflict between the Hutu
and Tutsi tribes in Rwanda with a focus on the current situation*

Vojtěch Machačný

Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a
pedagogická, obor geografie–anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Email: vojtech.machacny@tul.cz

Anotace

Práce se zabývá politicko-geografickým a historickým rozborem konfliktu mezi dvěma hlavními kmeny ve Rwandě Hutu a Tutsi, který proběhl v roce 1994, a následným výzkumem současné situace ve Rwandě. Výzkum se týká především toho, jak lidé vnímají konflikt v dnešní době, a sleduje především současnou sociálně-ekonomickou situaci v zemi. Výzkum je rozdělen do provincií dle administrativního členění země a zkoumá jak situaci v rurálních, tak městských oblastech země. Dále se výzkum zabývá současnou politickou situací v zemi a její zahraniční politikou.

Annotation

The thesis deals with the political-geographical and historical breakdown of the conflict between the two main tribes in Rwanda, Hutu and Tutsi, which took place in 1994 and then with the subsequent research of the current situation in Rwanda. In particular, research focuses on how people perceive the conflict today and in particular looks at the current social-economical situation in the country. Research is divided into provinces according to the administrative divisions of the country and examines the situation in rural and urban areas of the country. Furthermore, the research deals with the current political situation in the country and its foreign policy.

Klíčová slova

Rwanda, Hutu, Tutsi, historie, současnost, konflikt, provincie, generace, DRK

Keywords

Rwanda, Hutu, Tutsi, History, Present, Conflict, Province, Generation, DRC

Obsah

1. Cíle práce	10
2. Postup zpracování a použité metody	10
3. Etnicita, konflikt a genocida	11
3.1 Konflikt.....	11
3.2 Etnicita.....	13
3.3 Genocida.....	14
4. Základní vymezení etnik Hutu a Tutsi	15
5. Příčina konfliktu	16
5.1 Rozdělení do společenských tříd	17
5.2 Genocida ve Rwandě	17
5.3 Místa, kde se genocida odehrávala	18
6. Historie konfliktu.....	18
6.1 Burundi 1972	18
6.2 Burundi 1993	18
7. Časová osa genocidy	19
8. Ukončení rwandské genocidy	20
9. Situace mezi rokem 1994 a současností	21
10. Současná situace ve Rwandě.....	22
10.1 Situace v provincii Kigali	22
10.2 Situace v Severní provincii.....	23
10.3 Situace ve Východní, Jižní a Západní provincii	25
11. Zajímavosti přispívající ke kladné současné situaci	25
11.1 Zákaz plastových tašek.....	25
11.2 Kigalský projekt Bulk vítězí na Global Water Summit.....	26
12. Současná rwandská politika	26
12.1 Kagameho vláda a důsledky genocidy	26
12.2 Mezinárodní reakce na Kagameho režim	30
12.3 Potenciální reakce na zahraniční politiku	33
12.4 Mezinárodní vztahy mezi Rwandou a DRK.....	35
12.5 Současný vztah mezi Rwandou a DRK	37
13. Závěr	39
Zdroje.....	40

Seznam mapových příloh

Mapa 1: Místa největších masakrů během genocidy v roce 1994	18
Mapa 2: Postup jednotek RPF při osvobození Rwandy v roce 1994.....	21
Mapa 3: Administrativní dělení Rwandy	22
Mapa 4: Hnutí FDLR v DRK.....	38

Seznam zkratk

DRK	Demokratická republika Kongo
NSDAP	Národně socialistická německá dělnická strana
MRND	Národní republikánské hnutí za demokracii a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
RPF	Rwandská vlastenecká fronta
MDR	Republikánské demokratické hnutí
PSD	Sociálně demokratická strana
UNAMIR	Mírová mise OSN ve Rwandě
CND	Národní rozvojové centrum
FAR	Rwandská ozbrojené síly
RPA	Rwandské obranné síly
FARG	Fond na podporu přeživších genocidy
USD	Americký dolar
UNDP	Rozvojový program OSN
M23	Konžská povstalecká armáda
INGO	Mezinárodní nevládní organizace
HNP	Hrubý národní produkt
MMF	Mezinárodní měnový fond
ADFL	Aliance demokratických sil za osvobození Konga

1. Cíle práce

Téma jsem si vybral vzhledem k mému zájmu o Afriku a její obyvatelstvo, které se může na první pohled zdát stejné jako v každém státě, ale není to tak. Konflikt, který proběhl ve Rwandě v roce 1994, je jedním z nejkrvavějších v historii lidstva a počet zabitých za 100 dní trvajících konfliktů se dá přirovnat k druhé světové válce. Nutno podotknout, že ve Rwandě bylo daleko méně prostředků, jak provést genocidu, než měl Adolf Hitler. Dalším aspektem této práce je vývoj a současná situace ve Rwandě. Rwanda totiž zaznamenala neuvěřitelný ekonomický pokrok a patří mezi nejrychleji ekonomicky rostoucí země v Africe. Téma může mít především přínos v nahlížení na neevropská etnika a může být přínosné i po ekonomické stránce, kdy bychom si mohli vzít příklad z pozitivního rozvoje Rwandy. Některé věci jako např. zákaz plastových tašek jsou dokonce nadčasové i pro naši zemi.

Oba tyto aspekty vzbudily můj zájem o tuto zemi. Cílem práce je tak popsat historii státu a konfliktu a dále se zaměřit na situaci země nyní. Především potom, jak situaci vnímají současní obyčejní obyvatelé země a jaký možný vliv mohl mít konflikt právě na rozvoj na země.

2. Postup zpracování a použité metody

Historie konfliktu je popsána především v literatuře Timothy Longmana a jeho *Christianity and Genocide in Rwanda*, který se výrazně zajímal o problematiku konfliktu mezi těmito etniky. Jako další zdroje byly použity především knihy afrických studií, jako např. Scotta Strausse a jeho „*Genocide in Rwanda*,“ *African Studies Review*. Důležitý byl i dokument od Human Rights Watch, který se zaměřuje právě na průběh genocidy od příprav až po ukončení celého konfliktu. Jako doplňující zdroje byly použity i články od největších zpravodajských organizací, např. britské BBC.

Na současnou situaci jsem použil kvalitativní výzkum formou rozhovorů. Rozhovory byly prováděny s obyvateli země skrze internet. Výzkum byl dále rozdělen do provincií dle administrativního členění země a jednotliví respondenti byli rozděleni dle generace. Tento typ výzkumu jsem zvolil, jelikož jsem chtěl poukázat na rozdíly, které v zemi jsou a především na rozdílné myšlení lidí v jednotlivých provinciích. Rozdělení respondentů do generací mi přišlo důležité také z hlediska rozdílnosti myšlení. Celkem se dá předpokládat, že lidé narození po genocidě nebo během genocidy, budou momentální situaci ve Rwandě vnímat poněkud odlišně než ti, kteří genocidu zažili a přišli o své blízké. Dalším důvodem pro toto rozdělení byla zajímavost sledovat, jak respondenti vidí budoucnost země, ve které se narodili. K výzkumu byly využity i jiné zdroje týkající se současné politické situace v zemi, jako například článek v „*African Studies Quarterly*“ od Ryana Goehrunga týkající se etnicity, násilí a vládou v současné Rwandě nebo článek od Michaela Nesta, týkající se války v DRK¹ a účast Rwandy v této válce.

Pro výzkum současné situace ve Rwandě jsem využil kontaktu na Jean-Clauda (pro zachování soukromí nebudu zmiňovat jeho příjmení), na kterého jsem získal kontakt od dr. Macháčka z Ostravské univerzity. Díky Jean-Claudovi jsem se nadále dostal k dalším zajímavým lidem, které jsem využil pro svůj výzkum. Ten jsem prováděl formou rozhovorů

¹ DRK – Demokratická republika Kongo

přes internet. Někteří lidé byli přímo z měst, jiní zase z vesnicí. Pokud jsem se necítil úplně jistý, tak jsem se snažil vyhnout otázce ohledně etnika, jelikož tato otázka není příliš vhodná a nechtěl jsem vyvolat nějaké faux pas.

Do svého výzkumu jsem se snažil zařadit co nejvíce generací, nicméně se starší generací byl trochu problém, jelikož nebyli tolik otevření jako mladší generace. Výzkum jsem se potom rozhodl rozdělit do jednotlivých provincií – Kigali, Severní provincii, Východní provincii, Jižní provincii a Západní provincii.

3. Etnicita, konflikt a genocida

Konflikty jsou s námi po celou historii; od starověku až po současnost, pro popsání rwandského konfliktu tedy musíme nejprve vědět, co znamenají termíny jako etnicita, konflikt nebo právě genocida. Těmto termínům se bude věnovat následující kapitola, která se opírá o knihu Filipa Tesaře „Etnické konflikty“.

3.1 Konflikt

Vysvětlení pojmu konflikt je daleko méně komplikované než u pojmu etnický. Slovo je odvozeno z latinského conflictio, jež pochází ze slovesa noc-fligo: noc je předpona „s“ a fligo znamená „narážet“, „udeřit“. V podstatě tentýž význam mělo v češtině původně sloveso „prát“. „pereme“ prádlo, protože se kdysi prádlem bouchalo o vodu, aby se špína „vyprala“. Dodnes zůstal původní smysl ve slovech „prát se“ a „pranice“. Konflikt je tedy pranice, srážka někoho s někým.

V sociologii se rozlišují tři základní druhy mezilidských interakcí: spolupráce, soutěž a konflikt. Spolupráce (co-operation) znamená, že jednotlivci či skupiny se snaží společně dosáhnout určitého cíle nebo prosazovat společné zájmy (Hebding a Glick, 1992). Přesněji řečeno spolupracují, nebo to alespoň předstírají. Spolupráce je totiž založena na tom, že každý účastník má právo na podíl zisku, ať je jeho přínos jakýkoli. V praxi to většinou znamená, že určitý počet nesobecky přispívá ke společnému dílu nadprůměrně, další přispívají průměrně a zbytek se jen sobecky „veze“. To ovšem oslabuje odhodlání těch nesobeckých, a průběh spolupráce proto odráží neustálé vyrovnávání osobních přínosů. Ti, jejichž přínos je nadprůměrný (nebo ho za takový sami považují), mohou různými způsoby ostatní nutit k zapojení se do společného úsilí.

Čím hojnější je to, oč usilují, tím snáze aktéři spolupracují. A naopak, čím jsou tyto věci vzácnější, tím snáze se spolupráce mění v soutěž. Při soutěži (competition) se aktéři snaží dosáhnout téhož cíle na úkor druhých. Na rozdíl od spolupracujících je pozornost soutěžících upřena více na cíl samotný než na ostatní, ale na rozdíl od konfliktu se soutěžící nemusejí obávat jeden druhého (Hebding a Glick, 1992). Hranice mezi spoluprací a soutěží však v praktickém životě není zcela ostrá. Určitá činnost, například společný lov, ve skutečnosti může zahrnovat celý sled spoluprací, soutěží a opětovných spoluprací – třeba stopování, zabíjení a následně odnášení úlovku. Jednotlivci nebo skupiny mohou také navzájem spolupracovat a jako koalice pak soutěžit s jinými.

Dodržování pravidel znamená snížení a rovnoměrné rozložení rizik. Uznávaná pravidla zaručují stabilní (odhadnutelný) průběh soutěže. V situaci, kdy nikdo nemůže své šance odhadnout zcela přesně, to znamená nejen udržování naděje na dosažení

kýženého cíle, ale také možnost lépe vyhodnotit šance soupeřů. Pokud ovšem někdo z účastníků hodnotí pravidla jako omezující, vzájemné vztahy nazývají podobu konfliktu (conflict). Důležité je přesvědčení, že zisk z konfliktu nemůže být anulován. V tom případě je konflikt výhodnější než soutěž. Konflikt je výrazem individuálního nebo kolektivního prospěchu ostatních. Při konfliktu mizí společná rozhodčí autorita a touto autoritou se snaží stát jednotliví aktéři. Přestávají platit soutěžní pravidla, protože alespoň jedna strana je přestala respektovat, určitá pravidla však platí i zde. Konflikt můžeme svým způsobem chápat jako nerovnou soutěž, v níž pravidla zvýhodňují některé hráče.

Při konfliktu je pozornost jednotlivců nebo skupin upřena přednostně na ostatní konkurenty, nikoli na dosažení cíle jako při soutěži. Po dobu konfliktu se cílem stává eliminace protivníka – například vyhnání, znehybnění, zranění či usmrcení jednotlivce, podřízení, vyhnání nebo zničení jiné skupiny. Teprve pak přichází na řadu vlastní cíl, o který protivníci usilovali (Hebding a Glick, 1992). To označujeme jako přímý neboli otevřený konflikt (direct n. open conflict), pro jeho povahu se mu říká také násilný (violent). Meziskupinový konflikt zahrnující střetnutí ozbrojených sil bývá označován jako ozbrojený (armed). Rozlišuje se konflikt nízké (low-intensity conflict) a vysoké intenzity (high-intensity conflict), statistickou hranicí mezi nimi je číslo jeden tisíc obětí ročně (Jongman a Schmid, 1995). Konflikty nízké intenzity bývají povstání, guerillová válka či systematické teroristické útoky, často se používá označení small war („malá válka“). Konfliktem vysoké intenzity je organizovaný boj, válka (war), v krajním případě genocida (Jongman a Schmid, 1995; Wallenstein a Sollenberg, 2000; Kinross, 2004). Násilné etnické konflikty k sobě přirozeně poutají nejvíce pozornosti, častější jsou nicméně konflikty k sobě přirozeně poutající nejvíce pozornosti, častější jsou nicméně konflikty nepřímé. Nepřímý (indirect) konflikt vzniká, když jednotlivci či skupiny usilují o získání cíle způsobem, který brání v jeho dosažení konkurentům (Hebding a Glick, 1992). Z toho je zřejmé, že základem konfliktu mohou být například společenská privilegia: určitá skupina má práva, jež druhá skupina nemá, například kasty, stavy a třídy. Pokud jsou privilegované a podřízené skupiny kombinovány s etnickými, jako třeba v apartheidní Jižní Africe nebo v Estonsku po rozpadu Sovětského svazu, jde logicky o konflikt etnický. V mezinárodních vztazích se ještě rozlišuje násilný konflikt vnitřní (internal, intra-state) a vnější (external, inter-state, případně, jedná-li se o konflikt mezi státem a nestátním aktérem, extra-state; Sarkes, Wayman a Singer, 2003). Etnické konflikty dnes nejčastěji bývají konflikty vnitřními. Důvodem je to, že celý svět je rozdělen do států, které navzájem brání změnám hranic neprobíhajícím podle pravidel mezinárodního práva.

3.2 Etnicita

Lidé jsou společenským druhem a ke spokojenému životu potřebují skupinu. Společenské vědy se tomuto tématu začaly se zvýšenou pozorností věnovat v několika uplynulých desetiletích (předtím se kladl důraz hlavně na způsob společenské – a v tom i politické organizace). První ucelený pohled nabídla v sedmdesátých letech 20. století teorie sociální identity (Tajfel, 1978; nově zpřesněná: Tajfel a Turner, 1986). Podle ní lidé cítí přirozenou potřebu mít určitou sociální identitu a vymezovat se jako příslušník určité skupiny. Tato potřeba vyvolává univerzální sklon vytvářet solidární skupiny, uvnitř kterých se přednostně rozdělují zdroje, a to i v případě, že to není podloženo osobním zájmem jednotlivců. Také další teorie pracují s přirozenou potřebou sociální identity. Takzvaná kognitivně-kategorizační teorie (Friske, 1998) předpokládá, že lidé automaticky a nevědomě zařazují jednotlivce (sebe i ostatní) do sociálních skupin, a to zejména na základě zřejmých charakteristik, jako je rasa, pohlaví nebo věk. Žádná teorie však nepředpokládá, že by lidem byla vrozená potřeba konkrétní formy identity, například etnické. Naopak, jeden člověk může patřit do více sociálních skupin, a mít tedy vícero identit. Jedinec totiž může být, a často také je, členem různých skupin. Jeden a týž Jan Novák je současně Čechem, Pražanem, dělníkem, fanouškem Sparty, mužem a teenagerem. Jednotlivé identity mají různou důležitost, navzájem se překrývají, koexistují, ale mohou spolu tak soutěžit.

Válka proti terorismu od roku 2001 postavila arabsko-americkou komunitu před dilema, čemu dát přednost: americkému občanství, nebo arabské národnosti? Američtí Íránci takové dilema neměli. Ačkoli dříve kladli důraz na svou jak íránskou, tak americkou identitu (dávali najevo, že jsou „zvláštním druhem Američanů“), po teroristických útocích v New Yorku a Washingtonu začali manifestovat jednotu s ostatními Američany. Íránská komunita v USA ovšem sestává z protivníků islamistického režimu vládnoucího v Íránu, a proto jsou ostatními Američany hodnoceni jako spojenci. Arabové (zejména muslimští) patří k veřejně málo známým americkým etnickým komunitám, koluje o nich množství negativních předsudků, například že jsou necivilizovanou, barbarskou společností, což po teroristických útocích v roce 2001 posílilo u mnoha Američanů pocit hrozby. Překrývání identit není moderní záležitostí. I když máme velmi omezené možnosti zkoumat identitu lidí žijících v minulosti, dobová řecká kronika například popsala vojevůdce jménem Vonko, žijícího kolem roku 1400, jako Servalvanitovoulougarovlachos („Srbo–albano–bulharo–valacha“). Unikátní příklad nám zanechal první renesanční spisovatel Nového světa Garcilaso de la Vega (1539–1616). Ten sám sebe ve své kronice *Los Comentarios Reales de los Incas* označuje střídavě a podle situace jako míšence (mestizo), indiána (indio), Španěl (español), inku (inca), křesťana (cristiano) a katolíka což nás poučuje o tom, že identita není strnulou kategorií je vázána na určitý kontext, a také že se mění v čase a prostoru: soudě podle komentářů v médiích, severoirští protestanté byli kdysi spojováni a sami sebe spojovali s pojmy modernita, triumf, racionalismus, zatímco nyní s pojmy tradice, zmatek, odcizení, fatalismus, strach, úzkost. Identita severoirských protestantů je izolacionistická tam, kde je jejich většina, a otevřenější tam, kde jsou v menšině; být severoirským protestantem také znamená něco jiného v rodišti a něco jiného v Londýně.

3.3 Genocida

Genocida je nejvyšším stupněm kolektivního násilí: je to pokus o fyzické zničení odlišné skupiny. Politolog Rudolph J. Rummel (1995) odhadl, že mezi lety 1900 a 1987 bylo takto, vládami vlastních států, pobito asi 130 milionů osob. Na bojištích mezistátních i vnitrostátních válek přitom padlo jen něco přes 34 milionů osob, dalších 39 milionů civilistů zemřelo v důsledku vojenských akcí. Etnické konflikty hrály v tomto součtu velmi důležitou, třebaže ne výjimečnou roli. Uvedená čísla nemusejí být samozřejmě zcela přesná, potvrzují však v první řadě sepětí mezi skupinovým konfliktem a typem režimu: z celkem 169 milionů civilních obětí mají pouze dva miliony na svědomí demokratické státy, totalitní státy naproti tomu nejméně 138 a více než 28 milionů autoritativní režimy. Kolem 110 milionů připadá na komunistické režimy, které vyhlazovaly skupiny jak na základě třídních, tak etnických hledisek. Třídní a etnická hlediska se někde prolínala, v komunistických státech i jinde, takže často není snadné rozhodnout, o která šlo. Avšak i když etnické hledisko nemusí v celkovém součtu převažovat, čtyři případy totálních genocid 20. století se každopádně zčásti nebo úplně týkaly právě etnických skupin.

Nejnebezpečnější genocidu je tzv. totální genocida. Pro ujasnění začněme se čtyřmi totálními genocidami (full-scale genocide) zmíněnými v úvodu. Cílem totální genocidy je naprosté fyzické zničení určité skupiny, i když tento cíl nemusí být beze zbytku splněn. Jedná se o tzv. aghet, genocidu Arménů v letech 1915–1917; holocaust – genocidu Židů (šoa), Romů (parajmos) a sovětských válečných zajatců v letech 1941–1945; genocidu kambodžských Čamů, obyvatel měst a politických oponentů, prováděnou režimem Rudých Khmerů v letech 1975–1979; a právě genocidů Tutsiů ve Rwandě v roce 1994 (Sherrer, 1999). K nim můžeme pro srovnání připojit případ bosenské Srebrenice z roku 1995, kde byli hromadně pobiti bosňáčtí váleční zajatci, ačkoli jde o genocidu částečnou, poněvadž je to první případ, za nějž byl vynesena individuální rozsudek.

Holocaust nepřestává udivovat svou nápadnou moderností a „průmyslovým“ provedením (použitím statistických metod, přesnou organizací práce, navozující analogie s pásovou výrobou, zapojením velkých průmyslových firem). Druhá světová válka byla vůbec dobou rychlého technologického rozvoje, což se odrazilo i na holocaustu. Případ Rwandy – nejčerstvější – ukazuje, že genocidu velkého rozsahu lze uskutečnit rychle i technicky primitivními prostředky. Moderní dobu tedy spojuje s totální genocidou mnohem spíše stupeň politické organizovanosti než technická vyspělost. Genocida není žádným výbuchem spontánního násilí a použití mačet místo plynových komor by nás nemělo zaslepit. Genocida je především dobře plánovanou akcí. Vykonavatelem není dav, ale organizovaná síla: nejčastěji politická strana nebo armáda. Tato organizovaná síla, jak se zdá, musí být navíc uspořádána určitým způsobem. Nesmí být vnitřně demokratická, nýbrž pyramidově uspořádána a podřízená vrcholu, kde se rozhoduje v uzavřeném kruhu. Na vrcholu bývá autoritativní vůdce. Podstatné je, aby vrchol, kde padne rozhodnutí přistoupit ke genocidě, byl dostatečně omezený, názorově jednotný, aby pokyny snadno procházely shora dolů a nediskutovalo se o nich zdola nahoru a aby fyzičtí vykonavatelé byli co nejpříměji podřízeni vrcholu. Tito vykonavatelé by měli být emotivně povzbuzeni, politicky indoktrinováni, ale také

prakticky připraveni na to, kdy a kým začít, jak hledat a poznat oběti, jakým způsobem a za jakých okolností je zlikvidovat.

V případě aghetu byl takovou organizací výbor – v podstatě strana – Jednota a Pokrok (Īttihat ve Terraki), sdružující mladotureckou elitu, spolu se státní bezpečností, tajnými mladotureckými místními organizacemi a jejich speciálními polovojenskými jednotkami. V případě holocaustu to byla NSDAP a její prodloužené ruce – gestapo, SS a Einsatzkommando, v Kambodži politbyro ústředního výboru komunistické strany a jemu přímo podřízení místní straničtí tajemníci. Ve Rwandě poskytovala struktury prezidentova MRND a vrcholem byla neformální klika zvaná akazu, sdružující radikální zastánce hutuské nadvlády z armádní i civilní sféry spolu s příbuznými prezidentovy ženy, údernou paží byly paravojenské milice Interahamwe vytvořené touto klikou. Ve Srebrenici šlo o skupinu bezpečnostních důstojníků a velitelů zvláštních jednotek kolem generála Ratka Mladiče, spjatých s ním osobními vazbami.

Rozhodnutí přistoupit ke genocidě předchází určitý zákonitý vývoj. Důležité jsou tři předpoklady: 1) existence či tradice konfliktu mezi oběma skupinami: tou, která je objektem genocidy, a tou, která je jejím titulárním vykonavatelem; 2) musí existovat nerovnováha sil v neprospěch budoucí oběti – nejčastěji početní nebo silová, obvykle obojí dohromady; 3) musí nadejít vhodná příležitost rozhodnutí provést – nejčastěji válka (Dadrian, 1999).

4. Základní vymezení etnik Hutu a Tutsi

Pro vysvětlení rozdílů mezi oběma kmeny je nutné se zaměřit na oba národy, jelikož ač je rozdílnost v obou státech značně malá, lehké odchylky především v politické struktuře se zde vyskytují.

Rundiové (Barundi, Warundi) – bantuská národnost v Burundi, Tanzánii, DRK, Ugandě a ve Rwandě; celkem asi 5,9 mil. Jazyk kirundi patří do skupiny benue-kongo nigerokonžské větve kongokordofánské rodiny. Rundiové se dělí na 2 etnografické skupiny: Tutsi (Watutsi, Batutsi) a Hutu (Bahutu). Tutsiové jsou etiopidního původu a přišli do oblasti až v 16. – 17. století. Představují pasteveckou šlechtu, na které jsou závislí bantuští zemědělci Hutu. Obě skupiny mají společnou kulturu i jazyk. Zárodky státní organizace se v oblasti vytvořily v 16. – 17. století. Několik menších státních celků bylo postupně sloučeno ve větší státní útvar (Burundi). V čele státu byl panovník (mwani), který mohl pocházet pouze z vládnoucího rodu. Ostatní Tutsi byli z vlády vyloučeni. V čele provincií byli dědiční guverněři. Všechny státní funkce mohly vykonávat pouze Tutsi, v praxi to však bylo omezeno pouze na členy panovníkovy rodiny. Na nejnižším stupni společenské hierarchie byly skupiny Pygmejů (Twa). Území Rundiů bylo nejprve pod německou, později pod belgickou koloniální nadvládou, nezávislost získali až roku 1962. V dnešním Burundi byly časté konflikty mezi Tutsi a Hutu, nikdy se však nevyhrotily do občanské války jako u sousedních Rwandů.

Rwandové (Rwanda, Ruanda, Banyarwanda) – bantuská národnost ve Rwandě, DRK, Burundi, Ugandě a Tanzánii; celkem asi 8 mil. Jazyk (rwandština) patří do skupiny benue-kongo nigerokonžské větve kongokordofánské rodiny. Část Rwandů se hlásí ke křesťanství, ostatní si zachovali tradiční animistické náboženství. Rwandové se dělí na dvě etnografické skupiny. Podobně jako u Rundiů jsou dominantní skupinou Tutsi, pastevci nebantuského původu, z antropologického hlediska blízcí etiopidnímu rasovému typu. Závislou

skupinou jsou Hutuové, původem bantuští zemědělci. Tutsi přišli pravděpodobně ze severu během 16. – 17. století. Podrobili si bantuské obyvatele, ale přejali jejich jazyk a kulturu. Zárodky státních útvarů existovaly na území Rwandy už v 16. a 17. století. V čele státu byl panovník, který měl současně nejvyšší funkce rituální a soudcovské. Podle tradice byla síla státu vtělena v jeho osobě, proto nesměl onemocnět nebo se zmrzačit. Území státu bylo rozděleno na provincie, které spravovali guvernéri odpovědní za vybírání a shromažďování daní. Guvernéri měli ještě důležité funkce ve státním aparátu a dohromady tvořili poradní výbor. Všechny státní funkce mohli vykonávat pouze Tutsi. Rwandové byli nejprve pod německou (od 1898) a v letech 1916 – 1960 pod belgickou koloniální nadvládou. Roku 1959 se vyhroutily konflikty mezi oběma skupinami v občanskou válku, která měla za následek migraci Tutsiů z Rwandy a zrušení tradiční sociální struktury. Rwandové jsou zemědělci (proso, sorgo, banány, taro, jamy, maniok, kukuřice) a chovatelé skotu. Ten však mohli vlastnit pouze Tutsi. Manželství je většinou párové, někdy polygamní; usídlení je roztroušené. Mezi Rwandy žijí i skupiny Pygmejů, kteří přejali jazyk Rwandů a jsou na nejnižším stupni společenské hierarchie (Honzák, Hubinger, Polišínský, 1985).

5. Příčina konfliktu

Krvavý konflikt mezi kmeny Hutu a Tutsi zasáhl 20. století. Započal porážkou 80 000 až 200 000 Hutuů armádou Tutsiů v Burundi v roce 1972 a pokračoval genocidou ve Rwandě v roce 1994, kdy milice Hutu cílila na Tutsi, což vedlo ke 100 dennímu vyvražďování s oběťmi mezi 800 000 až 1 milionem lidí.

Mnozí pozorovatelé byli ovšem překvapeni, že dlouhotrvající konflikt mezi Hutu a Tutsi nemá nic společného s jazykem nebo náboženstvím – mluví jak bantuským jazykem, tak francouzštinou a praktikují římskokatolické křesťanství. Genetici tvrdě narazili při hledání výrazných etnických rozdílů mezi oběma etniky, ačkoliv Tutsi byli označováni za vyšší.

Němečtí a belgičtí kolonizátoři se snažili nalézt rozdíly, aby lépe kategorizovali domorodé národy v jejich sčítání.

Tím, že Belgičané zajistili Tutsi monopol na moc, připravili půdu pro budoucí konflikt, což pochopitelně nebyl jejich úmysl. Realizovali strategii rozdělení a vládnutí natolik, že uváděli do běhu rasistické přesvědčení společné pro většinu Evropanů na počátku dvacátého století. Věřili, že Hutu, Tutsi a Twa jsou tři naprosto odlišné, dlouho existující a vnitřně souvislé bloky lidí, místní zástupci tří hlavních etnických skupin – etiopiďního, bantuského a pygmejského původu. Nebyli si jisti, zda se jedná o rasy, kmeny nebo jazykové skupiny. Mimo to byli Evropané přesvědčeni, že Tutsi byli nadřazení Hutu a ti zase byli nadřazení Twa – stejně jako oni o sobě věděli, že jsou nadřazení nad všemi kmeny. Jelikož Evropanům Tutsi připadali více podobní právě jim samotným než ostatní Rwandané, rozumně usoudili, že budou blíže k Evropanům v evoluční hierarchii a tím pádem budou mít i podobné schopnosti. Přišlo jim tedy logické, že Tutsi budou schopnější a rozhodli se, že by měli vládnout Hutu a Twa, stejně jako Evropanům přišlo logické vládnout všem Afričanům. Neznalost toho, jak moc Hutu přispěli k budování Rwandy, vyústilo v domnění, že jediným vládcem toho státu jsou Tutsi, což zároveň vedlo k předpokladu, že složité instituce byly vytvořeny výhradně společností Tutsi.

Samozřejmě Tutsi přivítali tyto úvahy o jejich nadřazenosti a nakonec sami věřili v jejich vlastní nadřazenost. V počátečních letech koloniální vlády rwandští básníci, historici, obzvláště

ti ze soudního prostředí, odmítali poskytovat jakékoliv informace o rwandské historii. Jak se ale dozvěděli o evropském upřednostňování Tutsi jako vládnoucího kmenu na konci dvacátých a třicátých let 20. století, viděli výhodu v poskytování informací, které by tuto predispozici ještě více podpořilo. Poskytli data evropským duchovním a akademikům, kteří vytvořili první písemnou historii Rwandy. Výsledkem spolupráce byla sofistikovaná a přesvědčivá, ale nepřesná historie, která současně sloužila zájmům Tutsi a potvrdila evropské předpoklady (Adelman, Suhrke, 1999).

5.1 Rozdělení do společenských tříd

Obecně platí, že Hutu-Tutsi konflikt pochází z třídního válčení, přičemž Tutsi jsou vnímáni jako bohatší a vyššího společenského postavení, zatímco Hutu byli převážně zemědělci a rolníci, tedy obdělávali půdu Tutsi. Předpokládá se, že Tutsi původně pocházejí z Etiopie a do oblasti se dostali až po Hutu, kteří pravděpodobně přišli z Čadu.

Tutsi měli monarchii již od 15. století. Ta byla svržena belgickými kolonizátory na počátku šedesátých let a Hutu se silou ujali ve Rwandě vlády. V Burundi však povstání Hutu selhalo a Tutsi ovládli zemi (Adelman, Suhrke, 1999).

5.2 Genocida ve Rwandě

6. dubna 1994 byl prezident Rwandy Juvénal Habyarimana (hutuského etnika) zavražděn, když bylo sestřeleno jeho letadlo poblíž mezinárodního letiště v Kigali.

Prezident Burundi (taktéž hutuského etnika) Cyprien Ntaryamira byl při incidentu též zavražděn. To vyvolalo dobře organizované vyhlazení Tutsi milicemi Hutu, ačkoliv vina nebyla dodnes Tutsi prokázána.

Sexuální násilí proti tutsijským ženám bylo rozšířené. OSN připouští, že „genocida“ proběhla pravděpodobně poté, co přibližně půl milionu Rwandců již bylo zabito.

Po genocidě a poté, co Tutsi získali znovu kontrolu ve vládě, asi 2 milióny lidí hutuského etnika uprchly do Burundi, Tanzanie (odtud bylo později 500 000 vyhoštěno vládou), Ugandy a východní části Demokratické republiky Kongo, kde konflikt Tutsi-Hutu probíhá dodnes. Tutsijští povstalci obvinili vládu DRK z poskytnutí krytí hutuským milicím (Adelman, Suhrke, 1999).

5.3 Místa, kde se genocida odehrála

Mapa 1: Místa největších masakrů během genocidy v roce 1994

Zdroj: <https://genociderwandaa.weebly.com/where.html#>

Ve většině historických případů, byla událost umístěna v jednom místě nebo městě, to ale není případ rwandské genocidy, která se odehrála po celé zemi. Jak je psáno výše obyvatelé Rwandy, konkrétně hutujského etnika, se chtěli zbavit obyvatel tutsijského etnika. Aby to mohli udělat, museli prohledat celou zemi a úplně se zbavit tutsijského obyvatelstva. Mapa vlevo ukazuje hlavní místa, kde došlo k masakrům. Malé červené hvězdy na mapě ukazují, kde byla zabita většina lidí tutsijského etnika. Mapa ovšem ukazuje místa největších masakrů. Lidé

byli často dovezeni na tato místa, kde byli následně hromadně zabiti.

6. Historie konfliktu

6.1 Burundi 1972

Semena rozhořčení pro menšinové Tutsi byla vyseta, když první volby po získání nezávislosti v květnu 1965 zaznamenaly silnou výhru Hutu. Král ovšem jmenoval svého tutsijského kamaráda předsedou vlády, což vyvolalo neúspěšný pokus o převrat Hutu. I když byl převrat rychle potlačen v hlavním městě, násilí započalo mezi oběma etnickými skupinami na venkově. Navíc Tutsi, kteří tvořili asi 15 % populace na 80 % Hutu, okupovali jiné vládní a vojenské pozice.

27. dubna se někteří policisté vzbouřili a zabili všechny Hutu a Tutsi (odhaduje se na 800 až 1 200 mrtvých), kteří se odmítli připojit k povstání u jezer Rumonge a Nyanza–Lac. Vůdcové povstání byli popsáni jako radikální hutuští intelektuálové operující z Tanzanie.

Tutsijský prezident Michel Micombero odpověděl tím, že vyhlásil stanné právo a tím uvedl do pohybu kola hutujské genocidy. První fáze prakticky zničila vzdělanou část hutujského etnika (v červnu bylo označeno téměř 45 % učitelů za chybějící, stejně tak byli zaměřeni studenti na technických školách) a v květnu, kdy byl proveden masakr, zemřelo asi 5 % obyvatel; odhady se pohybují od 100 000 do 300 000 Hutu (Johnson, 2018).

6.2 Burundi 1993

Hutu získali prezidentskou kancelář s bankéřem Melchiorem Ndadayem, který vedl první hutujskou vládu od nezávislosti na Belgii z roku 1962. Byl zvolen i tutsijskou vládou,

ale krátce po zvolení byl zavražděn. Zavraždění prezidenta vrátilo zemi zpět do nepokojů a z pomsty bylo zabito asi 25 000 tutsijských civilistů. To způsobilo zabíjení Hutu, což mělo v příštích několika měsících za následek kolem 50 000 obětí. Hromadné zabíjení řízené etnikem Tutsi nebylo řešeno organizací OSN až do šetření v roce 2002 (Johnson, 2018).

7. Časová osa rwandské genocidy

Genocida z roku 1994 byla brutální a krvavá porážka, která měla za následek úmrtí přibližně 800 000 Tutsi a jejich sympatizantů etnika Hutu. Jedním z důvodů nenávisti mezi oběma kmeny byl způsob, jakým s nimi nakládali belgičtí kolonizátoři.

Zatímco samotná genocida trvala 100 dní, brutální vraždy ve Rwandě probíhaly už v historii. Tato časová osa zahrnuje některé z větších masových vražd, které proběhly během této doby (Pottier, 2002):

- **9. prosince roku 1948** OSN schvaluje rezoluci, která definuje genocidu a prohlašuje ji za trestný čin podle mezinárodního práva.
- **1959** začíná povstání Hutu proti Tutsi a Belgičanům.
- **Leden 1961** zrušena tutsijská monarchie.
- **27. června 1962** Rwanda získává nezávislost
- **1973** Juvénal Habyarimana přebírá kontrolu nad Rwandou při bezkrvavém převratu.
- **1988** RPF (Rwandská patriotická fronta) založena v Ugandě.
- **1989 – klesly ceny kávy ve světě.** To významně ovlivňuje ekonomiku Rwandy, protože káva byla jednou z jejích hlavních plodin.
- **1990** invaze RPF do Rwandy, začátek občanské války.
- **1991** nová ústava umožňuje více politických stran.
- **červenec 1993** RTL (Radio Télévision des Milles Collines) začíná vysílat a šířit nenávist vůči Tutsi.
- **dubna 1994** rwandský prezident Juvénal Habyarimana je zabit, když je jeho letadlo sestřeleno = oficiální začátek rwandské genocidy.
- **dubna 1994** hutuští extrémisté začali zabíjet své politické oponenty, včetně premiéra.
- **9. dubna 1994** masakr u Gikondo – stovky Tutsi zabitých v misijním katolickém kostele v Pallottine.
- **15. – 16. dubna 1994** masakr v římsko–katolickém kostele v Nyarubuye – tisíce Tutsi zabito nejprve granáty, posléze zbraněmi, mačetami a holemi.
- **28. – 29. dubna 1994** přibližně 250 000 lidí, většinou Tutsi, uteklo do sousední Tanzanie.
- **23. května** RPF přebírá kontrolu nad prezidentským palácem.
- **července 1994** Francouzi zřizují bezpečné pásmo v jihozápadním rohu Rwandy.
- **13. července 1994** přibližně 1 milion lidí, převážně Hutu, začal prchat do Zairu (dnes Demokratická republika Kongo)
- **Polovina července 1994** rwandská genocida končí, když RPF přebírá kontrolu nad zemí.

8. Ukončení rwandské genocidy

Před dubnem 1994 si vůdci RPF dobře uvědomovali přípravy na vražednou kampaň. Snažili se chránit své přívržence povoláním mezinárodního společenství k urychlení implementace dohod Arusha². Snažili se také posílit vazby s různými skupinami Hutu a dokonce zkoumali možnost společného výcviku s milicemi MDR nebo PSD. Když genocidní síly začaly zabíjet v Kigali a jinde, RPF okamžitě varovala, že obnoví boj, pokud se zabíjení nezastaví. Když bylo varování ignorováno, vojáci RPF se zapojili do bojů.

Podle dvou vysoce umístěných vůdců RPF předpokládali, že mezinárodní společenství by pomohlo hájit civilisty, pokud by bylo zabíjení zahájeno ve velkém měřítku. Když ani OSN, ani žádná zahraniční vláda nezasáhla, RPF 9. dubna navrhla společnou operaci s UNAMIR³ a rwandskou armádou, z nichž každá přispěje 300 vojáků na ukončení bojů. RPF usoudila, že toto číslo bude stačit k zastavení zabíjení, z nichž většinu provádí prezidentská garda. Rwandské armádě příští den nabídku stejně tak učinili UNAMIR.

Poté, co tato iniciativa selhala, se RPF zavázala sama zastavit genocidu. V jednom z nejdramatičtějších zdokumentovaných případů dorazily síly RPF do oblasti jednoho z největších masakrů a tím byl útok na Rukarský kostel. Když místní partyzáni uslyšeli zvuky bitvy mezi RPF a vládními jednotkami, odhodili zbývající kameny a kopí do kostela a následně utekli. Na jiných místech, například v Kabgayiho diecézi ve střední Rwandě a v Rango jižně od Butaré milice čekající mimo tábory na signál k útoku na Tutsi utekly, když se dozvěděly o příchodu jednotek RPF.

Ke genocidě došlo v souvislosti s válkou a RPF chtěla válku vyhrát nejen, aby zachránila Tutsi. V prvních třech dnech porazila 7. jednotka RPF, kterou velel plukovník Bagire, a 157. jednotka, kterou velel plk. Fred Ibingira, na severovýchodě rwandské vládní síly. První mobilní jednotka vedená plk. Samem Kakou prorazila hlavní město, kam dorazili odpoledne 11. dubna, jako by šli na procházku. Tam se připojili k 3. praporu v čele s plk. Charlesem Kayongou, který byl umístěn v CND a byl zapojen do akce od 7. dubna odpoledne.

Do 12. dubna tyto počáteční úspěchy přiměly vůdce RPF k tomu, aby věřili, že by mohli dosáhnout úplného vítězství nad rwandskou armádou, a rozhodli se tak učinit. Vojenská strategie zahrnovala vyslání podstatné síly dolů na východní hranici a současně zapojení rwandských sil v hlavním městě a dále na severozápad v Ruhengeri. RPF počítala s tím, že vláda je odhodlána bránit severozápadní kvadrant, domovskou oblast Habyarimana a mnoho vojenských důstojníků. Tím, že v tomto směru zůstali naživu, snížili možnost, že by vláda přesunula důležitou část svých sil ze severozápadu do jiných regionů. Spíše než tvrdě zasáhnout nepřátelské síly v této oblasti, postupovala RPF rychle přes slabší regiony na východě a jihu, pak opět zamířila na západ a severozápad, čímž vytvářela tlak na hlavní město a severozápad. Strategie RPF, oceněná jinými vojenskými experty, možná nabídla nejlepší šanci na vojenské vítězství, ale nepředložila nejlepší možný plán na záchranu Tutsi. Vojáci posláni do Ruhengeri, kde žilo jen málo Tutsiů, měli méně příležitostí k záchraně životů, než by měli v oblastech s větší populací Tutsiů (Longman, 2016)

² Mírová dohoda mezi RPF a rwandskou vládou

³ Mírová mise OSN ve Rwandě

Mapa 2: Postup jednotek RPF při osvobození Rwandy v roce 1994

Zdroj:

https://en.wikipedia.org/wiki/Rwandan_Civil_War#/media/File:RPF_advance_Rwandan_genocide_with_Zone_Turquoise.png

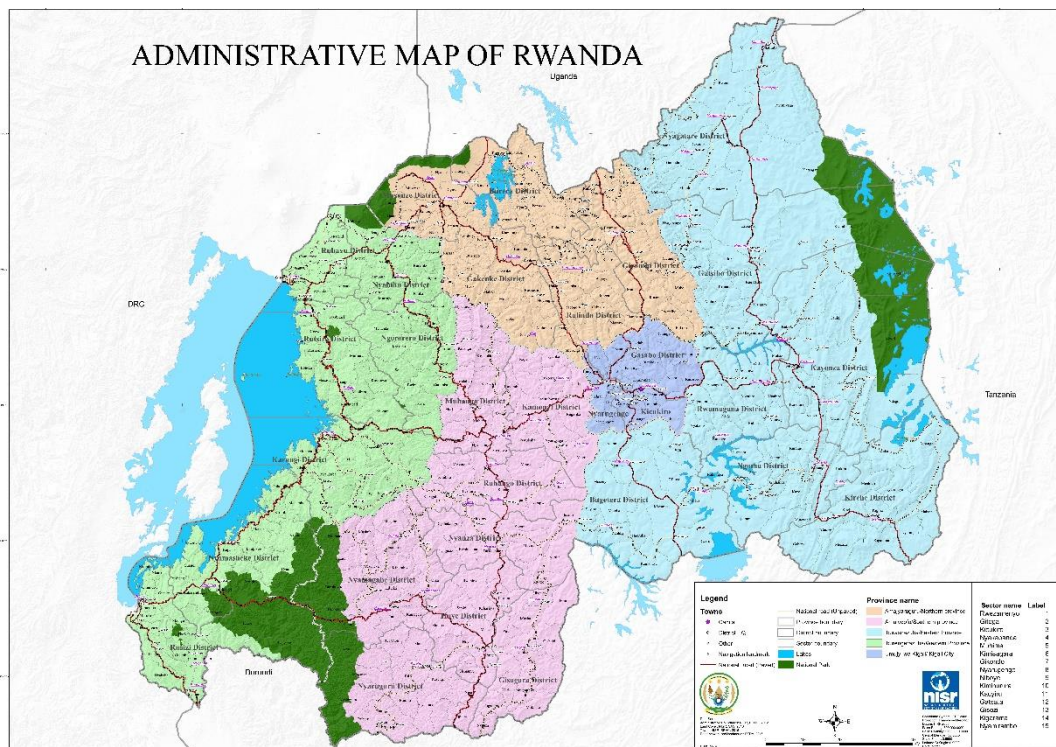
9. Situace mezi rokem 1994 a současností

Rwanda usilovala o obnovu své ekonomiky v produkci kávy a čaje, které patří mezi hlavní vývozní artikly země. Světová banka ocenila "pozoruhodné rozvojové úspěchy" Rwandy, které pomohly omezit chudobu a nerovnost. Paul Kagame, který se stal prezidentem v roce 2000 a účinně vedl Rwandu od roku 1994, čelil kritice doma i v zahraničí ohledně svých politických záznamů. Paul Kagame vedl Rwandu od doby, kdy jeho rebelská armáda ukončila genocidu v roce 1994. Složil přísahu jako místopředseda a ministr obrany nové vlády po genocidě v červenci 1994, ale byl obecně považován za skutečného vůdce ve Rwandě. V roce 2000 ho parlament zvolil za prezidenta. V roce 2003 a opět v roce 2010 znovu zvítězil v prezidentských volbách a v roce 2017 schválilo referendum, aby v roce 2017 mohl kandidovat potřetí, což bylo do té doby nepřipustné. Volby v roce 2017 znovu vyhrál. Podle jeho obdivovatelů je vizionářským vůdcem, ale dle jeho kritiků je despota, který nesnese jakoukoliv opozici (Goehring, 2017).

- **1996–2003** – rwandská invaze do Konžské demokratické republiky znamená začátek jejího zdlouhavého zapojení do občanské války sousední země.
- **2003** – voliči podpořili návrh ústavy, který zakazuje podněcování k etnické nenávisti. Paul Kagame vyhrál první prezidentské volby od genocidy v roce 1994.
- **Červenec 2005** – vláda začíná hromadné propouštění tisíců lidí, kteří se přiznali k účasti na genocidě v roce 1994. 12 rwandských distriktů je nahrazeno menším počtem provincií s cílem vytvořit etnicky rozmanité správní oblasti.
- **Duben 2015** – Mezinárodní trestní tribunál má pro Rwandy své poslední slyšení, 10 let po otevření, a odsoudil 93 osob v souvislosti s genocidou v roce 1994.
- **Srpen 2017** – prezident Kagame byl znovu zvolen 98,8 % hlasů ve volbách, které nezávislí pozorovatelé odsoudili jako nespravedlivé.

10. Současná situace ve Rwandě

Mapa 3: Administrativní dělení Rwandy

Zdroj: <https://www.statistics.gov.rw/>

10.1 Situace v provincii Kigali

Hlavním a nejstěžejnějším místem v celé Rwandě je bezesporu hlavní město a zároveň samostatná provincie Kigali. V Kigali je zároveň největší koncentrace obyvatelstva v celé zemi, která je sama o sobě velmi málo zalidněná. Ve městě se nachází stěžejní University of Kigali.

Výzkum jsem započal s Jean-Claudem, který mi je celou dobu „virtuálním průvodcem“ po zemi. Samozřejmě, že rozhovor s ním šel naprosto bez problémů. On sám o Rwandě tvrdí následující: „Rwanda je krásná země. Jsme jednou z nejméně dotčených zemí na celém světě. Musím ale říct, že situace zde v Kigali je odlišná na rozdíl od jiných měst a především na vesnici. Zde jsou velké pracovní příležitosti, hlavně pokud máte vzdělání. Pokud ne, tak je to samozřejmě trochu problém, ale dá se najít i menší práce, např. můžete umývat nádobí v restauracích. Proudí sem stále více investorů. Vyskytuje se zde i průmysl, který se jinde ve Rwandě moc nenajde, snad s výjimkou jezera Kivu.“ Jean-Claude je zároveň velmi přátelský a po celou dobu mého zpracování práce pro mě byl samozřejmě velice důležitý, takže jsem se nebál otázky, jakého je etnika (samozřejmě jsem nezapomněl dodat, že nemusí odpovídat, pokud nechce), načež jsem dostal odpověď: „Moje maminka je Tutsi a tatínek Hutu, takže můj původ je z obou etnik.“ Je tomu tak momentálně, ale bylo tomu tak i dříve. Poměrně častý trend, kdy si muž Hutu vzal za ženu z etnika Tutsi.

Málokdy je tomu ovšem obráceně, což vyplývá z především historického postavení etnika Tutsi nad etnikem Hutu.

Díky Jean-Claudovým kontaktům jsem měl možnost se setkat se studenty z právě zmiňované University of Kigali. Zde mě zajímala hlavně generace od 18 do 25 let. Pro zjednodušení budu tuto generaci dále nazývat generací Z, i když vím, že je toto tvrzení sociologicky nepřesné (většina autorů uvádí generaci Z jako lidi narozené od roku 1998 a více). Berte to tedy spíše jako zjednodušovací termín pro výše vypsané rozmezí, než-li přesný sociologický termín. Tato generace mě zajímala z několika prostých důvodů. Jsou to moji vrstevníci a většinou byli velice malí během probíhajícího konfliktu, nebo nebyli ještě vůbec na světě. Na otázku, jak vnímají konflikt, který proběhl v jejich zemi, se mi dostalo snadné odpovědi: „*Vnímáme to jako nutnou součást historie. To, že se něco takového stalo v naší zemi, je strašné, a proto bychom si z toho měli vzít ponaučení, aby se to znovu neopakovalo.*“ Dále mě zajímalo, co zamýšlí potom, co vystudují, přičemž odpověď by mohla být pro hodně lidí překvapivá: „*Rádi bychom rozvíjeli své schopnosti právě v oborech, které studujeme⁴ a v budoucnu bychom chtěli samostatně podnikat. Příležitost k tomu máme a hlavně této zemi hodně dlužíme.*“

Situace se lehce mění pro starší generaci do 40 let. Ti vidí situaci ve Rwandě jako dostačující pro obyčejný život, vidí zde, ale větší potenciál, který podle nich současná vláda dostatečně nerozvíjí. Pierre, žijící poblíž centra města, mi řekl následující: „*Do naší země proudí mnoho investorů, kteří sem často ovšem vozí i vlastní odborníky. Chci, aby moje děti studovaly tak dlouho, jak jen to půjde, ale obávám se toho, že pokud dostudují, nebudou mít možnost najít práci v oboru, který vystudovaly, a budou muset dělat podřadnou práci.*“

Pro generaci starší 40 let je pohled na situaci v zemi zase trochu jiný a pramení především z toho, co si už prožili v její historii. Jako příklad mohu uvést Pauline, která prohlásila následující: „*Když srovnám, jak vypadá situace teď a jak vypadala před a během genocidy, je to obrovský rozdíl. Momentální situace je velmi stabilní. Je tu spousta práce, děti mohou studovat prakticky, jak dlouho jen chtějí. Neustále se zlepšuje i zemědělství na venkově. Myslím si, že prezident Kagame dělá tomuto státu neuvěřitelnou službu a doufám, že to tu bude tímto způsobem co nejdéle fungovat.*“

Jak je zřejmé z mého výzkumu, situace v této provincii je převážně pozitivní. Jako kdekoliv jinde na světě se i zde najdou lidé, kteří jsou lehce znepokojeni a mají strach z nějakých věcí.

10.2 Situace v Severní provincii

Správním centrem Severní provincie je město Byumba. Do severní provincie spadá i předměstí hlavního města Kigali. Tato provincie je velmi hornatá a zasahuje sem pohoří Virunga, kterému dominují sopky. Zajímavostí tohoto pohoří je jediná volně žijící populace gorily horské na světě. Tuto gorilu se nedaří odchovat nikde jinde na světě. Hlavním zdrojem obživy je zemědělství, ve kterém převládá především živočišná výroba. Z průmyslu je to hlavně těžba wolframu, coltanu a cínu. Jako další zajímavost lze uvést,

⁴ Na univerzitě v Kigali se nachází fakulty: Fakulta právní, fakulta obchodu a managementu a fakulta informačních technologií a architektury.

že se zde nachází velké zastoupení minoritního etnika Tutsi, což může souviset především historicky, jelikož tato provincie na severu sousedí s Ugandou.

Nejvíce respondentů jsem získal z města Ruhengeri, které se nachází jihovýchodně od národního parku „Parc national des volcans“, ale podařilo se mi získat i staršího respondenta z vesnice Ruhondo, která se nachází u břehu stejnojmenného jezera. Znovu jsem se snažil zapojit stejné generace jako v provincii Kigali, čehož se mi podařilo dosáhnout, ačkoli v menším počtu. Zajímavá byla v tomto ohledu generace Z. Zde se nacházela spousta kontrastů především v situaci ohledně otázky, jak si představují svůj život dál?. Např. Pasteur, kterému je momentálně 18 let, říká: „*Chci zůstat tady doma a pomoci svému otci. Vnímám to jako povinnost. Otec počítá s tím, že to tu jednou převezmu a budu pokračovat ve farmaření, které bylo pro naši rodinu velmi důležité.*“ Naprostým opakem byla stejně stará Aravane, která tvrdila naprostý opak: „*Chtěla bych odsud odejít. Nejprve do Kigali a v budoucnu bych chtěla i na západ. Třeba do Francie. Bohužel rodiče nemají peníze na to, aby mi zaplatili vysokou školu, takže mi nezbyvá než si najít v Kigali práci a zaplatit si školu sama.*“ Oba tyto názory byly velmi časté, ovšem s názorem odejít z vesnice jsem se více setkal u dívek. Nicméně, ať už je názor jakýkoliv, pramení hodně z výchovy. Pokud je rodina hodně tradiční, tak se tak snaží vychovávat svoje děti a je pro ně takřka nepřístupné, cokoliv jiného. Je zároveň nutné pochopit, že pro děti vyrůstající v africkém prostředí je mnohem náročnější se vymanit ze silné „autoritářské“ výchovy, než-li pro děti vyrůstající ve vyspělém prostředí západní společnosti. Dalším faktorem, který hraje velkou roli, je otěhotnění dívky. V tomto případě je situace jasná – dítě je na prvním místě a platí to pro oba rodiče zároveň. Můžeme zde tedy najít jisté podobnosti se západní společností a tedy jistý „pokrok“. Co se týká otázky ohledně genocidy, tak ta je v dané oblasti hodně tabu a pokud nechcete rozdmýčovat nějaký konflikt nebo se dostat do problémů, je dobré se ho snažit z konverzace vynechat.

U generace od 25 do 40 let najdeme pouze dvě činnosti. Jako první bych uvedl formu vyššího podnikání. Typickým zástupcem tohoto podnikání je Sina, 28letá majitelka nákupního centra. Sina je etnika Tutsi. Zde si to dovolím tvrdit, jelikož je to u ní na první pohled zřejmé a sama mi to potvrdila, i když tato otázka padla až po nějaké době našeho rozhovoru, kdy jsem si byl jist, že se mohu zeptat a nevyvolám tím tak nějaké to faux pas. Zde zároveň padla i otázka, jak vnímá konflikt, který zde proběhl: „*Je důležité se poučit z této situace. Bohužel během tohoto konfliktu byla zabita moje matka. Otec přežil, ale bohužel s trvalými následky. Naštěstí se nám během konfliktu podařilo dostat do Belgie, kde jsem s otcem vyrostla a měla šanci vystudovat. Cítila jsem ale potřebu se sem vrátit. Přece jenom je to můj domov a chci pomáhat rozvíjet tuto zemi.*“ Další činností je samozřejmě starost o rodinu, s čímž souvisí většinou drobné podnikání, nejčastěji obchod s rostlinnými produkty.

Generace nad 40 let má na prvním místě starost o rodinu. Většina se snaží dělat co možná nejvíce pro svoje děti. Někdo pracuje v průmyslu, ale většina lidí pracuje v zemědělství. Jak už bylo výše zmíněno, vyskytují se zde 2 situace, kdy rodina buď chce, aby děti studovaly, nebo chtějí, aby pokračovaly ve farmářské tradici.

10.3 Situace ve Východní, jižní a západní provincii

Výzkum v těchto provinciích je spojen, jelikož se výsledky z těchto provincií zásadně shodovaly. Důvodem byl hlavně zdroj obživy obyvatel, kterým je z velké části zemědělství. V západní provincii je potom dalším velkým zdrojem obživy obchod s Demokratickou republikou Kongo, obzvláště potom mezi městy, která leží přímo na hranici, tedy mezi Gomou (DRK) a Gisenyi (Rwanda). V západní provincii kolem jezera Kivu se nachází početná populace pygmejského kmene Batwa, kteří se musejí často potýkat s diskriminací a to i přes to, že ve vládě měli své zástupce.

Dostávám se tedy ke generaci Z. Většina těchto lidí znovu vnímá tento konflikt jako nutnou součást své historie a chtějí dělat všechno pro to, aby se taková situace již znovu neopakovala. Zajímavostí v těchto provinciích byla především odlišnost v tom, co chtějí v životě dále dělat. Většina z nich se shodla na tom, že by chtěli především studovat, na rozdíl od Severní provincie, kde byl poměr mezi lidmi, kteří chtějí dál studovat a kteří chtějí pokračovat v tradici zemědělství 50/50.

U generace 25 – 40 let už situace byla značně jednoznačnější, kdy už většina lidí měla jasno, co od života očekává. Hlavní potíží bylo především to, že už mají rodinu, a tak už nemají moc na výběr, než-li se o ni starat. Zároveň ale hodnotí svou situaci v některých případech jako těžce únosnou a tvrdí, že je velice těžké se uživit. Dále ale vidí situaci o hodně lepší v porovnání s minulostí. O konfliktu neradi mluví, jelikož hodně z nich v nich přišlo o životy svých rodinných příslušníků.

Generace nad 40 let byla v této oblasti těžko přístupná, co se týká otázky konfliktu. Je to pro ně tabu a je prakticky zakázáno se o tom bavit. Jejich největším zdrojem obživy je zemědělství a jejich největší starostí je sucho, které stále více sužuje celou planetu a z toho vznikající eroze, která urychluje stárnutí půdy a tím pádem i její následnou rychlejší degradaci. Jako velký klad ale hodnotí větší možnost studia pro své děti a vnoučata.

11. Zajímavosti přispívající ke kladné současné situaci

Po přeletu do Rwandy si člověk začne všimnout několika zajímavostí. Jednou z nich je, že hlavní město Kigali rozhodně nevypadá jako město v Africe, alespoň podle standardu, který nám vnucují média.

11.1 Zákaz plastových tašek

Když dorazíte na kigalské letiště, tak první, co uvidíte, je velká cedule, na které je napsáno: „Používání nebiodegradovatelných polyetylenových sáčků je zakázáno“. Celá země totiž zakázala používání plastových sáčků. Rwandská vláda strávila po genocidě spoustu času přestavbou země a přispěním k jejímu ekonomickému pokroku do podoby, v které jí můžeme vidět dnes. Rwanda je pravděpodobně nejčistší zemí v celé Africe a je považována za jedno z nejméně dotčených míst na světě. Nebyly to plastové sáčky samy o sobě, kvůli čemu by byla vláda tak znepokojená, ale způsoby, kterými jsou vyráběny a zpracovávány. Většina plastových sáčků totiž byla spálena, což vypustilo do ovzduší spoustu škodlivých a zdraví nebezpečných látek. Zároveň bylo s plastovými sáčky špatně zacházeno a způsobovaly zaplavení odvodňovacích systémů země. Poté, co do země

dorazíte, jsou prohledány vaše zavazadla a všechny plastové sáčky, které máte, vám jsou zabaveny a následně je vám nabídnuta náhrada ve formě papírových sáčků. Z toho plyne i úklid ulic města Kigali každou 4. sobotu v měsíci (Werft, 2015).

11.2 Kigalský projekt Bulk vítězí na Global Water Summit

Projekt zahrnuje výstavbu nové čističky vody v Kanzenze, která bude využívat vodu pocházející z řeky Nyabarongo. Po dokončení projektu bude poskytnuto 40 milionů litrů vody denně, což je 40 % denní spotřeby vody města Kigali. Rychlý nárůst počtu obyvatel, který dosud přesahuje 1 milion, převyšuje stávající vodní zdroje. Vláda prostřednictvím vodárenské a sanitární společnosti ve Rwandě získala půjčku ve výši 40,6 milionu dolarů od Africké rozvojové banky a Fondu pro rozvíjející se infrastruktury Afriky. Úvěr bude splácen po dobu 18 let. Globální vodárenské společnosti zvýší sazby za vodu o 5,9 % ročně až do roku 2030. To umožní dosáhnout cíle udržitelného rozvoje v oblasti vody a sanitace do roku 2030 (Nhede, 2018).

12. Současná rwandská politika

Současná rwandská politika má spoustu podporovatelů, ale i kritiků. Kritici pocházejí především ze západu. Rwanda čerpá od humanitárních organizací, ale i od jiných států spoustu peněz na místní rozvoj. Mnoho kritiků ovšem vládu kritizuje, že využívá peněz a tragické historie k upevňování vlastní pozice a utlačování etnik Hutu a Twa. To všechno se snažím rozebrat v této kapitole, která se opírá o poznatky Ryana Goehrunga a jeho článku „At Issue: Ethnicity, Violence, and the Narrative of Genocide: The Dangers of a Third-Term in Rwanda“ a „Punishing Genocide: A Comparative Empirical Analysis of Sentencing Laws and Practices at the International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR), Rwandan Domestic Courts, and Gacaca Courts“ od Barbory Holé a Hollie Nyseth Brehm.

12.1 Kagameho vláda a důsledky genocidy

Dnešní rwandská vláda tvrdí, že hutuští pachatelé nesmyslně zabíjeli oběti tutsijského etnika, dokud Rwandská patriotická fronta (RPF) vedená Paulem Kagamem nenapochodovala do hlavního města Kigali, aby zde ukončili násilí a obnovili pořádek. Co už však zanedbávají, jsou stovky tisíc Hutů, kteří byli v tomto procesu zabití, nejen jako prostředek obnovení pořádku, ale v kampani cíleného násilí, aby očistili zemi od hutuských extremistů. Dokonce i potom, co si zajistili moc v Kigali, pokračovali až do roku 1997 – docházelo k širokému zapojování vlády do atentátů, mučení, velkých trestů odnětí svobody, a dokonce hromadného zabíjení za účelem eliminovat opozici, především ve formě lidí hutujského etnika. Bývalý šéf zpravodajské služby, Sixbert Musangamfura, tvrdil, že do července 1995 RPF úmyslně zabilila a úmyslně zabila přes 300 000 lidí. V některých případech byli civilisté očividně zavražděni společně s potenciálními partyzány (masakry v táboře Kibeho v roce 1995, při nichž bylo zabito až 8000 uprchlíků převážně hutujského etnika). Po domácí eliminaci hutujských nepřátel pokračovala RPF v kampani proti těm, kteří stačili uprchnout do sousedních zemí. Například v roce 1996 napadla RPF DRK, zaměřila se na uprchlické tábory a pokračovala v měsíční pomstě. V tomto procesu zabila až 200 000 Hutů. Tyto tzv. Protipovstalecké operace pokračovaly v pohraničních regionech až do roku 1997, kdy v období mezi lednem a srpnem bylo silami RPF zabito nejméně 6 000 lidí, z nichž většina byla neozbrojenými civilisty.

V tomto bodě nejde o to popřít nebo oslabit zkušenosti a závažnost stovek tisíc zabíjených Tutsijů v roce 1994. Spíše jde o zdůraznění zvěrstev, ke kterým došlo u všech Rwandánů, bez ohledu na etnikum, třídu či politickou příslušnost. Síly Armées Rwandaises (FAR), státní armáda režimu Habyarimana a Rwandská vlastenecká armáda (RPA), vojenské křídlo RPF, prováděly většinu násilí během roku 1994 a po něm, i když velké množství civilistů se také zapojilo do příležitostných a odvetných vražd na obou stranách. Vojáci FAR a RPA, jakož i civilisté páchali násilí a stali se jeho obětí ve velkém počtu. Někteří učenci, jako je René Lemarchand, již dlouho tvrdili, že spíše než jednostrannou porážku bychom mohli přesněji chápat Rwandu jako dvojitou genocidu, ve které se obě skupiny Hutu a Tutsi zaměřily na sebe postupně v genocidním stupni. Na vnitrostátní úrovni vláda RPF pod vedením Paula Kagameho, popírá jakékoliv Hutuje zabité při genocidě v roce 1994.

Podle rwandských zákonů genocidní ideologie, schválených vládou Kagameho v roce 2008 a pozměněných v roce 2014, jsou jako legitimní oběti občanské války v roce 1994 uznáni pouze Tutsi, přičemž kategorii pachatelů ponechávají pouze osobám Hutu. Důsledky tohoto jsou závažné jak psychologicky, tak sociálně. Například v roce 1998 byl založen fond Survivors of Genocide Fund (FARG), který měl za úkol platit školné a poskytovat pomoc sirotkům občanské války. Fond však poskytuje podporu pouze dětem Tutsi, a to i v oblastech, kde k násilí nedošlo. Dětem, které jsou Hutu, včetně sirotků, jejichž rodiče byli zabiti jiným Hutu během genocidy za to, že jsou Tutsi sympatizanti, je odepřena pomoc, protože se nepovažují za legitimní oběti. Samotné uznání Hutu jako legitimních obětí násilí je ve skutečnosti kriminalizováno rwandským zákonem, stejně jako návrh, že došlo k dvojité genocidě, což je zákonem považováno za synonymum „popření genocidy“.

Nejasná formulace těchto zákonů, kterou se novely z roku 2014 příliš nezměnily, umožňuje stíhání osob obviněných z „propagace ideologie genocidy“. Vláda RPF agresivně aplikovala tyto zákony na umlčení politické opozice, novinářů a zahraničních vědců. Např. když se opoziční kandidátka Victorie Ingabire Umuhoza vrátila do Rwandy v lednu 2010, aby se zúčastnila voleb po 16 letech exilu, vystoupila s projevem zdůrazňujícím, že při násilí v roce 1994 bylo zabito mnoho umírněných Hutů a poukázala na zvěrstva RPA, za což byla okamžitě zatčena, uvězněna a obviněna podle zákona o ideologii genocidy. Během téhož prezidentského volebního cyklu v roce 2010 použil režim RPF zákon o genocidní ideologii k tomu, aby pouze dva zbývající nezávislé tisky ve Rwandě donutil pozastavit publikaci na šest měsíců. Kagameho vláda dokonce zacílila na řadu zahraničních akademiků podle zákona o genocidní ideologii, včetně Petera Erlindera, který byl v roce 2010 uvězněn za obhajobu hutujského občana, který byl obviněn z genocidy. Dále potom Alana Stama a Christiana Davenporta, kteří mají doživotní zákaz překročení hranic Rwandy poté, co zmapovali aktivity FAR a RPA a oběti z roku 1994. Během svých výzkumů zjistili, že bylo zabito mnohem více Hutů a mnohem méně Tutsijů, než se dříve myslelo.

Výsledkem těchto zákonů je účinné umlčení opozice vůči událostem z roku 1994. Diskuze a zkoumání samotné občanské války jsou mimo Kagameho vládu považovány za nepřijatelné za předpokladu, že by nepotvrzovaly akceptovanou verzi událostí. V ústavě z roku 2003 je zakotven dodatek proti etnickému rozdělení, které zahrnuje zákaz veškeré zmínky o etnicitě, což je politika, která je prosazována monitorováním a potlačováním

veřejné řeči. Kriminalizace diskuse o etnicitě v zemi s historií politicky, sociálně a ekonomicky polarizovaných etnických skupin má hluboké důsledky. Tento zákon odstraňuje jakoukoli občanskou pomoc etnickému Hutu, aby se postavil proti samotným prostředkům jejich vyloučení ze společenských a politických postavení, a brání jim v tom, aby diskutovali o systému strukturálního násilí, který zajišťuje jejich další útlak. Tento zákon odstraňuje jakoukoli občanskou pomoc etnickému Hutu, aby se postavil proti samotným prostředkům jejich vyloučení ze společenských a politických postavení, a brání jim v tom, aby diskutovali o systému strukturálního násilí, který zajišťuje jejich další útlak.

Ačkoli vláda RPF tvrdí, že se dělí o moc a je etnicky neutrální, politická, a tudíž sociální a ekonomická mocnost leží pevně v rukou vítězů občanské války z roku 1994, kteří jsou převážně etnickými Tutsi. Interní analýza velvyslanectví USA z roku 2008 zjistila, že navzdory tomu, že někteří etničtí Hutuové dosáhli vysokých pozic ve vládě, jsou obvykle loutkami, které vyvíjejí mezinárodní tlak na sdílení moci a v praxi jsou často „zdvojení“ s vedoucím Tutsi, který má skutečnou kontrolu. Kromě povrchního úsilí o sdílení moci zastával etnický Tutsi mezi 60–70 % nejdůležitějších politických úřadů ve vládě RPF za poslední dvě desetiletí, přestože představoval pouze 10–15 % celkové populace. Stejná výše uvedená zpráva velvyslanectví USA uvedla následující: *„Zatímco rwandská vláda (GOR) se prezentuje jako bojovník za národní jednotu a rovné příležitosti, zdůrazňující etnickou identitu a zdánlivě otevírající pozice v celé společnosti těm, kdo mají dovednosti a zásluhy, politická autorita v zemi tento ideál zatím neodráží. Etnická identita je stále velmi pociťována a žita a obyčejní Rwandané dobře vědí, kdo drží páky moci. Dlouhodobá stabilita Rwandy závisí na vládě a vládnoucí straně, která nakonec sdílí skutečnou autoritu s majoritní populací.“*

Jak tato zpráva objasňuje, Kagameho vláda se v zásadě ani v praxi nesnaží skutečně sdílet moc s etnickým Hutu. Ve své současné podobě se vláda RPF hodí k jednomu z primárních ukazatelů systémového rasismu, který jak popisuje Kenneth White je, když: *„jsou institucionální uspořádání navržena nejen k udělení preferenčního zacházení dominantní skupině, ale také k udržení nadřazenosti jedné skupiny nad druhou skupinou.“*

Tato konsolidace moci jde i za hranice etnicity a nepřiměřeně zvýhodňuje ideology RPF tvořené bývalými uprchlíky Tutsi z Ugandy nebo DRK. Mnozí z této nové třídy elity Tutsi, kterou přivedla k moci občanská válka v roce 1994, včetně samotného prezidenta Kagame, vyrostli mimo Rwandu jako uprchlíci. Zakotvení těchto záští v samotné mocenské struktuře údajně demokratické vlády je však velmi problematické. Ve skutečnosti je vládnutí RPF ve Rwandě velmi podobné Habyarimanově režimu. Stejně jako Habyarimanova vláda vyloučila a odsunula na okraj etnické Tutsi, tak i nyní Kagameho vláda upírá Hutu příležitost zapojit se do politiky, nebo dokonce hlasovat proti současnému stavu. Tím, že RPF odstranila schopnost utlačované skupiny vyjádřit své stížnosti podle etnických linií, zbavila je postihu poté, co byla zjevně vyloučena na základě etnicity. Odmítnutí etnicity je ve skutečnosti taktikou současného upevnění moci podle etnických linií a zároveň diskredituje argumenty etnického zvýhodňování.

Toto není jediný příklad Kagameho vlády, která využívá vyprávění o genocidě ve svůj prospěch. Ve skutečnosti se jednalo o téma v celém režimu RPF, a to jak pro posílení jejich nároků na legitimitu, tak pro odvrácení domácí i mezinárodní kritiky

režimu a jeho represivní taktiky. Po vítězství RPF v roce 1994, které ukončilo přinejmenším porážku Tutsi, byl Kagame jedinečně dobře umístěn v očích mezinárodního společenství, aby se mohl prezentovat ve světle oběti i zachránce genocidy. Tato dvojitá role je ta, kterou Kagame odborně využil k tomu, aby unikl mezinárodní nedůvěře za jeho stále více diktátorské praktiky a závažné porušování lidských práv. Například v roce 2005 rwandská vláda reagovala na studii Světové banky zaměřenou na základní práva a sílu demokratických institucí tím, že zabavila a zničila výzkumná data, přičemž tvrdila, že studie zachovávala ideologii genocidy. Podobně potom, co Světový potravinový program vydal v roce 2006 prohlášení, v němž prohlašuje regionální hladomor a žádá o naléhavou humanitární pomoc pro 300 000 venkovských Rwandů, vláda RPF zamítla toto tvrzení nejen jako nepravdivá, ale také rozvratná. Podle tohoto příkladu může být ochota RPF popřít existenci hladomoru a odmítnout nabídky na humanitární pomoc, která by prospěla stovkám tisíců občanů a možná zachránila mnoho životů, svědčící o tom, do jaké míry je Kagameho režim ochotný obětovat blaho svých vlastních lidí, aby si udržel kontrolu nad obrazem stabilní a efektivní vlády.

Mnoho vědců a pozorovatelů lidských práv tvrdí, že Kagameho režimu je udělována velkorysá shovívavost kvůli černému svědomí za to, že v roce 1994 nebyli schopni zasáhnout a zastavit násilí. Rozsah, v jakém Paul Kagame a vláda RPF unikly kritice, a to i přes silné důkazy o porušování lidských práv a represích, je skutečně pozoruhodné. Potom, co UNDP⁵ zveřejnil zprávu z roku 2007 s názvem „Proměnit vizi 2020 ve skutečnost“, která kriticky posoudila tvrzení rwandské vlády o pokroku, zdůraznila problém rostoucí nerovnosti a vyzvala ke zvýšené demokratizaci a zlepšení kvality správy, Kagame veřejně kritizoval metodiku přezkumu a odmítl zjištění jako neopodstatněná. Ve skutečnosti na zprávu reagoval tak násilně a obvinil její autory z destabilizace země a úspěšně tlačil UNDP a jejich vlastního výzkumného pracovníka na černou listinu, čímž zajistil stažení jejich zjištění. Není třeba zmiňovat, že následné zprávy UNDP v letech 2008 a 2009 byly plné pozitivních komentářů k pokroku Rwandy a nezmiňují se o otázkách nerovnosti, a to navzdory dvěma studiím z let 2007 a 2008, které potvrdily pokračující trend rostoucí nerovnosti ve rwandské společnosti.

Využívání paměti a vyprávění o genocidě pro politické účely zde nekončí. Zatímco potlačování politického disentu se stalo méně zjevně násilným a nerozvázným, od roku 2000 se rwandská vláda zaměřila na novináře a politické odpůrce režimu. V prezidentských volbách v roce 2010 došlo k zatčení dvou opozičních kandidátů za obvinění ze zločinů proti státu a vyvolávání ideologie genocidy kritizováním Kagameho vlády a dominantním vyprávěním o genocidě. Řada novinářů, domácích i zahraničních, byla navíc vystavena hrozbám smrti, zavraždění a vyhnanství. K atentátům novinářů a politických odpůrců dochází dokonce i za hranicemi. Například v roce 2011 byl v ugandské Kampale zastřelen rwandský novinář kritický vůči režimu RPF; Charles Ingabire. Podobně byl v roce 2014 zavražděn Patrick Karegeya, bývalý šéf externí zpravodajské služby pro RPF poté, co hledal útočiště v Johannesburgu. Další uprchlík v Jihoafrické republice, bývalý náčelník štábu armády, generál Faustin Kayumba Nyamwasa, v letech 2010 a 2014 přežil dva samostatné pokusy o atentát. Kagame a jeho následovníci se vyhnuli obviněním z účasti na těchto atentátech prostřednictvím přímého rozhořčení a agresivně naznačovali, že takové příznivce zachovávají pouze příznivci genocidy. Ještě odvážněji v projevu v roce

⁵ UNDP – rozvojový program OSN

2014 krátce po Karegeyově vraždě Kagame prohlásil, že: „*kdokoli zradí zemi, zaplatí svou cenu. Ujišťuji vás ... Každá osoba, která je stále naživu a která se může spiknout proti Rwandě, ať už je kdokoli, zaplatí svou cenu,*“ a následně pokračoval v popírání účasti na atentátu.

12.2 Mezinárodní reakce na Kagameho režim

Je neuvěřitelné, že tato taktika přímého popření, po které následují obvinění, že se jakýkoli kritik ve skutečnosti snaží destabilizovat zemi a musí podporovat genocidu, umožnila Kagameho vládě uniknout vině za tyto atentáty a jasné porušování lidských práv a občanských svobod s malou, až žádnou cenzurou od mezinárodního společenství. Přes rostoucí důkaz o Kagameho zneužívání společnosti se mezi lety 2004 a 2014 přímé zahraniční investice zvýšily 35x, ze 7,7 milionu USD na více než 291 milionů USD. Ještě znepokojivější je, že oficiální rozvojová pomoc a oficiální pomoc se během stejného období více než zdvojnásobily z přibližně 490 milionů USD na více než 1,03 miliardy USD v roce 2014. I když se jedná o celkový pokles z vysokých 1,2 miliardy dolarů na zahraniční pomoc v roce 2011, po kontroverzi vyvolané zprávou OSN z roku 2012, která tvrdila, že vláda RPF podporovala povstalecké hnutí M23 v DRK, stejně jako u dalších obvinění, které se jim nepodařilo na Kagameho dlouho udržet. Ve skutečnosti se úroveň zahraniční pomoci rychle odrazila od dočasného poklesu v roce 2012 a do roku 2014 opět tvořila téměř polovinu (přes 47 procent) z amerického rozpočtu ve Rwandě, ve výši 2,17 miliardy USD, jak uvádí rwandské ministerstvo financí a hospodářského plánování. To znamená, že zahraniční vlády fakticky financují a udržují Kagameho vládu, která zřejmě přisuzuje určitou míru odpovědnosti zahraničním dárcům, pokud jde o výsledky a chování tohoto režimu.

Zatímco někteří zahraniční dárci, jako například Spojené státy, usilují o přesměrování pomoci do politicky neutrálních oblastí, jako je zdravotnictví, dárci mají omezenou kontrolu nad tím, jak jsou použity peníze uvolněné zahraniční pomocí. Rozmnožitelnost dolarů pomoci ve skutečnosti znamená, že vlády, které dostávají takovou podstatnou částku pomoci, se mohou zapojit do jednání, které by jinak nebylo možné. Například studie 97 zemí v letech 1975–2004 odhalila, že nezasloužená zahraniční pomoc ve skutečnosti umožnila autokratickým vládám, aby zůstaly déle u moci tím, že na zahraniční dárci uvalily břemeno na zboží sociální péče, což autokratům zase umožnilo utrácet peníze na sponzorské sítě, které jim pomáhaly udržet je u moci. Úroveň zahraniční pomoci je ve Rwandě tak výrazná, že je Kagameho vláda schopna účinně potlačovat svobodná média, luxus často vyhrazený diktátorům zemí bohatých na ropu, protože chudší diktátoři čelící omezením zdrojů jsou často nuceni umožnit svobodný tisk. Ve skutečnosti je svoboda tisku ve Rwandě jednou z nejvíce omezených na celém světě. Vzhledem k tomu, že taková významná rozvojová pomoc proto pomáhá udržovat represivní chování vlády RPF, nesou břemeno této odpovědnosti dárcovské agentury a zahraniční vlády, které i nadále poskytují pomoc navzdory množstvím důkazů naznačujících stále rostoucí diktátorské tendence a ignorování občanských svobod a lidských práv.

Je ironií, že mezinárodní vina pocitovaná v důsledku nečinnosti během občanské války v roce 1994 umožnila Kagamemu vyhnout se odpovědnosti za pochybení svého režimu, což podnítilo další nečinnost mezinárodního společenství, které podporuje jeho režim, který aktivně obnovuje sociální, ekonomické a politické divize, které přispěly ke zvěrstvům v roce 1994. Přestože Habyarimanovu vládu řídila malá enkláva elit, dominuje vládě RPF homogenní skupina bývalých uprchlíků Tutsi, daleko od zkušeností nebo bojů venkovské většiny, a na základě svých politických předpisů se do značné míry nezajímá o zlepšení jejich stavu. Řada venkovských nařízení je ve skutečnosti v přímém rozporu se zájmy zemědělců majících obživu z vlastní produkce, což představuje velkou zátěž pro převážně venkovské masy Hutu, a dále je zbavuje svobody, zatímco jejich přetrvávající chudoba je považována za ukazatel stejné obecné korupce charakteru, která jim umožnila spáchat genocidu. Podobně jako Habyarimanův mandát, že všichni Rwandané patří od narození do strany *Mouvement Révolutionnaire National pour le Développement* (MRND), aby vytvořil vnější dojem národní jednoty, Kagame přísně prosazuje výmaz etnicity, čímž omezuje jakoukoli diskusi o velmi reálných společenských rozdílech, které přetrvávají podle etnických linií. Nakonec vláda RPF systematicky vylučuje etnickou většinu Hutů ze smysluplných pozic politické moci, zatímco současně popírá etnické zvýhodňování. Habyarimanský režim udělal přesně totéž na úkor menšiny Tutsi. Ačkoli to nejsou nezbytně dostatečné podmínky pro nové násilí ve Rwandě, socioekonomická dynamika a etnická monopolizace politické moci jsou nápadně podobné těm, které předcházely vypuknutí občanské války v roce 1994.

Učenci genocidy identifikují několik společných faktorů, které ohrožují společnost takovým násilím, včetně existence historických, všudypřítomných a institucionalizovaných předsudků a „morálního vyloučení“ kategorie lidí, které způsobuje sociální a politickou marginalizaci. To je přesně to, co vidíme ve Rwandě Paula Kagameho, zejména v agresivně propagovaném příběhu Hutu jako kategorických pachatelů genocidy. Tato úzká verze událostí, jak je zakotvena ve vládě RPF, morálně vylučuje Hutu ze společnosti a politické sféry. Kromě toho, že byla rétorika Hutu jakožto samotných pachatelů zapsána v rwandské ústavě, samotné základně její moderní vlády, byla dále institucionalizována gacaskými soudy, které ovšem nikdy nesoudily členy RPF a místo toho se téměř úplně zaměřily na stíhání Hutů. Systém gacaca se navíc stal mechanismem politické represe, protože mohl být použit k soudním řízením proti obviněným z nejasného zločinu „etnického rozdělení“. Tento jednostranný proces usmíření vítězů RPF skutečně nevytvořil důvěru v mír uvalený na zemi a ve skutečnosti zvýšil frustraci mezi lidmi z Hutu a jen rozšířil propast etnických dělení. Samotní Rwandané hlásili nátlak, strach a pragmatismus ze strany vlády jako primární hnací síly jejich účasti na fikci smíření vehementně udržované Kagameho vládou.

Přesto příběh plně smířené, stabilní a etnicky slepé Rwandy přetrvává. To je však rozhodně obraz, který zachovává Kagameho vláda, stejná vláda se zájmem o zachování vnímání míru a stability, aby si udržela moc a potlačila opozici. Tony Waters zdůrazňuje, že příběhy o etnicitě jsou často uchovávány v jejich skupinách jako „explicitně skryté nebo tajné“ příběhy, které tvoří základ etnické identity často definované v opozici vůči jiné antagonistické skupině. Podobně Max Weber poznamenává, že příběhy často nejen definují, ale také znovu vynucují etnické stratifikace tím, že reprodukují jejich konkrétní chápání světa, a v případě dominantních skupin oslavováním minulosti ospravedlňují jejich pokračující moc. To se nepodobá každoročním památkám genocidy, které se konají

každoročně na Kagameho příkaz a které v praxi slouží veřejně hanebným pachatelům Hutu, zatímco zveličují vítěze Tutsi ve veřejných ceremoniích, které posilují vyprávění o genocidě, čímž znovu potvrzují spravedlnost vlády RPF pro Rwandy i mezinárodní společnosti. Interpretováno podle konstruktivistických teorií etnického násilí, je to nebezpečný příklad politických elit, které vydělávají na etnickém rozdělení, i když je označení etnicity zakryto, aby upevnily moc na úkor jiného etnika.

I když je pravda, že Kagameho režim dosud nepřijal vnější rétoriku Tutsijské dominance, poselství je jasné, pokud jde o potlačování politické opozice podél slabě zahalených etnických linií a morální vyloučení Hutů rituálním posílením jejich viny za spáchání genocidy. Vzhledem k tomu, že legitimita vlády RPF dále narůstá v důsledku vynuceného jednostranství, nedůvěry k občanským svobodám a svobodnému tisku, nekontrolovatelného porušování lidských práv a nerovnoměrného rozdělování ekonomických zisků, spoléhá se na represivní taktiku a etnický frakcionalismus jako prostředky na udržení energie se pouze zvýší. Nic z toho neznamena, že obnovené násilí ve Rwandě je nevyhnutelné. Volby v roce 2017 byly ve skutečnosti neuvěřitelnou příležitostí, jak zajistit, aby Rwanda pokračovala na cestě k politické stabilitě a trvalému míru. K dosažení tohoto pokroku však musí dojít k opravdovému uzdravení a usmíření. Etnicita není něco, co lze jednoduše smazat změnou nomenklatury, zejména když vláda RPF nadále vydělává na etnickém rozdělení a demonizuje všechny Hutu jako pachatele genocidy. Aby se vybuodovala bezpečná společnost, je třeba se zabývat návyky a praktikami etnické divize obou skupin.

To znamená upravit příběhy o etnicitě tím, že uznáme minulé nespravedlnosti obou etnických skupin, to ale odmítá spravedlnost vítězů, kteří staví výhradní vinu na Hutu, oslavuje RPF a zavazuje se budovat inkluzivní vládu, v níž se sdílí moc a jsou zde zastoupeny zájmy všech etnických skupin. Znamená to zabývat se hrůzami minulosti, aby se vyléčily jeho rány, a postavit se problému etnického antagonismu, aby zahájil nápravu těchto divizí. Jak poznamenává Sebastian Silvia-Leander: *„Řádné zacházení s historickými traumaty může být životně důležitým prvkem národního smíření, jako tomu bylo v Německu, kde univerzální a jednoznačné odmítnutí nacistického režimu a jeho dělící se ideologie sloužilo jako společná platforma k vytvoření nové národní identity po roce 1945.“* V současné době tento typ inkluzivního národního úsilí o usmíření ve Rwandě chybí. Namísto sjednocené národní identity udržuje její vláda příběh etnické genocidy v rukou Hutů. Zatímco genocidní zločiny Hutů je třeba uznat a sloužit spravedlnosti, to samé platí pro odvetné vraždy Tutsi a RPF. Krutosti spáchané oběma skupinami musí být řešeny, má-li země někdy pokročit jako jednotný národ.

Na politické úrovni se Rwanda musí také snažit o začlenění a skutečnou demokratizaci. Současný politický systém vynucený Kagameho vládou posiluje politickou opozici Tutsijů vůči Hutu a udržuje tak názor, že hegemonie jedné skupiny nutně vylučuje moc druhé. Má-li Rwanda někdy pokročit jako sjednocený národ, musí se etnické začlenění stát spíše základem demokracie než profilovanou ideologií v zásadě než v praxi. Za tímto účelem se Rwanda musí vyhnout syndromu třetího období, který sevřel tolik dalších afrických národů, jež rychle proměňovaly slibné demokracie v represivní autoritářské režimy. Mezinárodní společenství má ohromný vliv, pokud jde o jeho dolary na zahraniční pomoc, k tlaku na vládu, aby respektovala vlastní demokratickou ústavu a zavázala se k dosud prázdnému příslibu sdílení etnické moci. Spíše než se již projevila reakce OSN

na nedávnou krizi v Burundi, než aby se jednotky připravily na případné rozmístění po opětovném etnickém násilí, má mezinárodní společenství příležitost zaujmout aktivní přístup k ochraně integrity rwandské demokracie.

12.3 Potenciální reakce na zahraniční politiku

Nejčastější odpovědí mezinárodního společenství, která v tomto případě odkazuje na zahraniční vlády a jejich bilaterální agentury, INGO a vícestranné organizace v takových případech jako je porušování lidských práv, potlačování občanských svobod a narušování demokracie, které se vyskytují ve Rwandě za Kagameho režimu, jsou postihovány hospodářskými sankcemi, podmíněnou pomocí nebo formální výpovědí. Přes převahu ekonomických sankcí jako nástroje zahraniční politiky k tlakové reformě existuje jen málo důkazů o tom, že se jedná o účinnou metodu. Mnoho mezinárodních studií zjistilo, že obecné sankce nejenže nedosahují svých stanovených cílů až v 95 procentech případů, ale také že často zvyšují politickou represi a porušování lidských práv státem jako prostředek potlačení politického disentu v tváři klesajících ekonomických podmínek. Široké hospodářské sankce bývají zvláště neúčinné, pokud jsou vyvolávány obavami ze zneužívání lidských práv, protože jsou často motivovány nejasným cílem zlepšit celkové podmínky v oblasti lidských práv bez jasného plánu reform. Historické důkazy proto naznačují, že tato taktika by byla nejen neefektivní při vytváření požadovaných změn, ale byla by také škodlivá pro rwandské občany, protože Kagameho režim by pravděpodobně pouze zvýšil porušování lidských práv a politické potlačování. Přestože existují mírné důkazy o tom, že cílenější sankce, jako například částečné omezení zahraniční pomoci, mají za následek méně negativních důsledků pro obyvatelstvo, jsou při dosahování svých požadovaných výsledků jen okrajově účinnější než široké sankce. Například v Libyi se cílenými sankcemi podařilo přesvědčit vládu Khaddafího, aby zastavila státní sponzorství teroristických skupin a později omezila programy vývoje zbraní bez současného nárůstu porušování lidských práv; tyto cílené sankce však byly kombinovány s jinými nástroji diplomacie a politiky a nemusely být účinné samy o sobě. Naopak cílené sankce proti vládě Mugabeho v Zimbabwe zahájené USA a EU v roce 2002 v důsledku jasného narušení demokracie a podvodných voleb se obecně považují za neúspěšné. Účinnost cílených sankcí při vyvolávání demokratizace do značné míry závisí na povaze režimu a současných ekonomických podmínkách státu. Ačkoli někteří kritici tvrdí, že trvalá zahraniční pomoc pomohla podpořit brutální diktatury v bývalém Zairu, podobně vysoká úroveň pomoci neměla stejný dopad v Beninu, který i přes obdržení podstatné zahraniční pomoci za více než tři desetiletí prošel několika změnami režimu. Ve skutečnosti z jednatřiceti afrických zemí, včetně Rwandy, které dostaly více než 10 % svého HNP ze zahraniční pomoci v letech 1990–1997, nebyly ty, u kterých došlo k podstatnému poklesu zahraniční pomoci, demokratizovány s větší pravděpodobností než ty, které tak nečinily. Přestože cílené sankce nemusí vést ke stejnému poklesu podmínek v oblasti lidských práv jako u rozsáhlých sankcí, je nepravděpodobné, že by účinně vyvolaly demokratizaci.

Podmíněná pomoc, která obvykle nařizuje hospodářskou nebo demokratickou reformu jako podmínku pro pokračující pomoc, i když často účinnější při iniciování demokratických změn, má podobně znepokojivý dopad na rostoucí politické potlačování

a etnické násilí. Například v roce 1991 konsorcium mezinárodních dárců odpovědělo na rozsáhlé potlačení politické opozice Daniela Arapa Moiho v Keni tím, že pozastavilo jednu miliardu ročních dolarů zahraniční pomoci. Pomoc by se obnovila pouze za podmínek politických a ekonomických reforem. Jako země silně závislá na zahraniční pomoci byla Moiho vláda nucena takové změny přijmout, ačkoli výsledkem bylo období násilí sponzorovaného státem, jehož cílem bylo zastrašit a odstranit politickou opozici maskovanou jako etnické násilí, která zabila přes 1500 lidí a vysídlila 300 000 lidí. Ve stejném období ve Rwandě se MMF a Světová banka s horlivou podporou Spojených států pokusily uvolnit etnické napětí a konflikt tím, že hrozily zastavením zahraniční pomoci, pokud by Habyarimanův režim nepřipustil vícestrannou vládu. V praxi však toto období rychlé, násilné demokratizace posílilo etnickou a regionální identitu a vytvořilo větší frakcionismus a institucionalizovalo sentiment proti Tutsi. Přestože v Malawi ve stejném období uspěl demokratizační tlak vedený zahraničními dárci prostřednictvím pozastavení podmíněné pomoci bez stejného stupně násilí, bylo to jedinečné, pokud armáda mlčky podporovala opozici, a proto omezila schopnost Hastings Bandy státního násilí. Na základě těchto záznamů by použití podmíněné pomoci k zavedení okamžité demokratické reformy ve Rwandě nebylo rozumné. Ačkoli Kagameho vláda je tak závislá na zahraniční pomoci, že by byla pravděpodobně účinná při prosazování politické reformy, je pravděpodobné, že etnické napětí by se prudce zvýšilo a vytvořilo ještě větší pravděpodobnost obnovení násilí.

Pokud hrozí, že rozšířené hospodářské sankce a nucená demokratizace zhoršují podmínky lidských práv a zvyšují politickou represi ve Rwandě, pak jsou formální výpovědi nejvýhodnějším zbývajícím nástrojem zahraniční politiky. Ačkoli důkazy o účinnosti formálních výpovědí jsou smíšené, existuje potenciál pro efektivní využití tohoto přístupu v případě Rwandy. I když lze tvrdit, že formální výpovědi jsou čistě symbolické a postrádají jakýkoli skutečný dopad, často jsou nutností nutit k tomu, aby jednotlivé dárcovské organizace přiměly obhajovat změnu, povzbudit politickou opozici organizující se v odsouzeném státě a zahanbovat vůdce uvědomující si image do reformy. Kromě toho formální veřejná vypovězení uznávanými organizacemi, jako jsou OSN, MMF a Světová banka, jakož i renomované INGO, účinně zpochybňují obraz Paula Kagameho a jeho vlády RPF jako „benevolentního vedení“, které se tak horlivě snaží udržet. Kagameho péče o vymýšlení jeho obrazu spasitele Rwandy a jeho režimu jako osvícených vládců, kteří vedou národ do nové budoucnosti, je důkazem, že na jeho obrazu záleží jak na domácí, tak na mezinárodní úrovni. Jeho pobouření a rozhořčení nad kritikou z domova i ze zahraničí dále ukazují, jak důležitý je tento obraz pro udržení jeho moci. V tomto ohledu platí, že čím více zahraničních vlád, INGO a mnohostranných agentur, které formálně a veřejně vypoví praktiky Kagameho vlády, zejména jeho rozhodnutí kandidovat na třetí funkční období, tím větší dopad bude mít na oslabení jeho pravomocí ve vládě Rwandy. Kromě toho takové formální veřejné výpovědi ve skutečnosti vytvářejí pákový efekt pro jednotlivé zahraniční dárcy, INGO a vlády, aby reagovaly na zneužívání moci Kagameho vlády snížením jejich úrovně podpory, obhajováním změn ve správě nebo prosazováním větší autonomie nad vládou nebo prováděním jejich programů pomoci případ od případu. Studie veřejných usnesení vydaných Úřadem vysokého komisaře OSN pro uprchlíky kritizující některé státy na základě jejich záznamů o lidských právech zjistila, že taková vypovězení významně snížila následné závazky multilaterální pomoci. To ukazuje, že veřejná vypovězení slouží jako signál ostatním dárcům, což je může

inspirovat k tomu, aby změnili své vztahy pomoci s rwandskou vládou. Zahraniční pomocné agentury se mohou zejména zasazovat o menší státní kontrolu nad tím, jak se vynakládají dárcovské dolary, mohou použít pomocné dolary na přímé služby rwandským lidem, zejména na osvobozené Hutuské skupiny. Diskrétní výdaje můžou pomoci na podporu demokracie. Studie 1 500 organizací, které v období 2008–2010 dostaly pomoc s demokracií, zjistila, že tyto programy mohou být vysoce účinné při vytváření životaschopné politické opozice, ale že „dárci – zejména agentury dvoustranné pomoci – musí být ochotni podstoupit více rizik, aby podpořili náročné skupiny v občanské společnosti, spíše než tlak na hostitelský stát.“ Ve Rwandě musí být jakékoli úsilí o podporu demokratizace a posílení postavení politických opozičních skupin spojeno s úsilím o budování míru a usmíření s ohledem na minimalizaci etnické frakcionalizace a podporu skutečného uzdravení po genocidě. Formální veřejná vypovězení jsou však důležitým prvním krokem k vytvoření takového pákového efektu, který je nutný pro zahraniční dárci a agentury poskytující pomoc k opětovnému získání autonomie nad programy pomoci a k uskutečnění takového úsilí, které je třeba k vytvoření životaschopného demokratického prostředí.

Bez ohledu na přístup jednotlivých agentur pro pomoc nebo zahraničních vlád rozhodnout o přijetí, je čas na akci ve Rwandě nyní. Jak zdůrazňuje Matthew Winters, dárci drží obrovské množství pákového efektu vůči přijímajícím zemím a musí být více ochotni využít tohoto pákového efektu, aby byly země odpovědné za demokratické zásady a mezinárodní standardy lidských práv. Bolestivé ponaučení z Rwandy a nedávné události v Burundi by měly připomenout, že intervence je špatnou náhradou prevence. Francie i Belgie nadále podporovaly Habyarimanův režim, a to i navzdory narůstajícímu etnickému napětí a dlouhodobému narušení demokracie. Jejich podpora Habyarimana navzdory těmto varovným signálům přispěla k tragickým událostem v roce 1994. Belgie ve skutečnosti rwandské vládě v roce 1997 nabídla formální omluvu za její roli a příspěví ke genocidě. Dokonce i OSN byla odsouzena za to, že neučinila více, aby zabránila vypuknutí násilí. Po ukončení oficiálního nezávislého vyšetřování by OSN „měla podporovat úsilí o obnovu rwandské společnosti po genocidě, přičemž by měla věnovat zvláštní pozornost potřebě rekonstrukce, usmíření a dodržování lidských práv.“ OSN tím, že slepě pokračuje v podpoře Paula Kagameho a jeho režimu, v současné době v tomto úsilí selhává, a pokud se skutečně snaží pomáhat uzdravovat rwandskou společnost, musí veřejně odsoudit rozhodnutí Paula Kagameho kandidovat na čtvrté funkční období a praktiky etnického vyloučení jeho režimu a politické represe. Pokud mezinárodní společenství nebude jednat, nebude cenzurovat vládu Kagame a přehodnotí povahu stávajících programů pomoci, politické, sociální a ekonomické rozdíly, které se budou zvyšovat podle etnických linií, se budou nadále prohlubovat a stejně jako v Burundi se riziko opětovného etnického násilí se bude i nadále přibližovat k bodu zlomu.

12.4 Mezinárodní vztahy mezi Rwandou a DRK

Skutečnost, že hranice jsou umělé a porézní, a moc v DRK je omezena na nejdůležitější části obrovské země, má velký dopad na jejího souseda na východ, Rwandu. Vyskytují se zde tři typy nadnárodních vztahů: pohyb uprchlíků a ozbrojených sil, přítomnost neformálních sítí působících na hranici mezi oběma zeměmi a úroveň neformální hospodářské činnosti ve východní části DRK, umožněné malou státní kontrolou. V průběhu staletí se lidé stěhovali z hustě osídlené Rwandy do DRK,

kde se nachází úrodná půda a velké množství nerostných surovin. Transnacionální rozměr konfliktu ve východní části DRK lze vysledovat až ke koloniální pracovní migraci, ale vzhledem k omezením rozsahu této práce, budu diskutovat pouze o nejnovějších vlastnostech nadnárodní činnosti přes hranice Rwandy a DRK. Abychom porozuměli dopadu milionů⁶ uprchlíků, kteří se do Kivu dostali z post-genocidní Rwandy, na již existující napětí v této oblasti, je důležité načrtnout obrysy etnických vztahů před genocidou. Podle Turnera (2007), první Konžská válka probíhala kolem jezera Kivu již v plamenech, a tato a následující regionální válka intereagovala s probíhající válkou v provincii Severní Kivu. Různé etnické frakce, které se považují za „autochtony“, se snažily ovládnout oblast kolem jezera Kivu a požádaly vládu Kinshasy o podporu, aby legitimizovaly své požadavky. Navíc rwandští hutuští a tutsijští přistěhovalci žijící v provincii hledali podporu ze zahraničí, což zdůraznilo regionální aspekt války a učinilo ji skutečně nadnárodní, dlouho předtím, než ADFL svrhla prezidenta Mobutu v roce 1997 (Turner 2007).

Po genocidě ve Rwandě v roce 1994 se do Kivu nahrnuly masy hutuských uprchlíků. Příchod hutuských uprchlíků regionalizoval již existující konflikt ve východní části DRK a zakryl místní válku. Masivní příliv rwandských uprchlíků do Kivu podnítil tendence mnoha „autochtonů“ odmítat rozlišovat mezi nově příchozími Rwandany a lidmi, kteří přišli ze Rwandy dlouho před nimi, jako např. tutsijští Banyarwanda. Mamdani vysvětluje, že Banyarwanda v DRK se skládala ze tří různých skupin: státní příslušníci, migranti a uprchlíci. Státní příslušníci již bydleli v DRK, když Belgičané na konci devatenáctého století kolonizovali Kongo. Migranti překročili hranice někdy během koloniální éry, ať už dobrovolně nebo násilím. Uprchlíci byli zcela fenoménem po nezávislosti. Před masivním odchodem hutuských uprchlíků ze Rwandy v roce 1994 státní příslušníci a migranti vysoce převyšovali uprchlíky, ale po roce 1994 se situace obrátila.

Hutuští uprchlíci se shromažďovali ve velkých ozbrojených táborech, které byly do velké míry pod kontrolou bývalých FAR⁷ a Interahamwe. Podle Turnera (2007) přivedli bývalí FAR a Interahamwe do Kivu myšlenku, že „řešením“ mnoha problémů v regionu by bylo zabití Tutsijů, a tvrdě pracovali, aby přesvědčili místní konžské hutue. Nzongola-Ntalaja (2002) považuje západní mocnosti za spolupachatele ve vyzbrojování uprchlických táborů v Kivu: Chránění Francouzi, *Genocidaires*⁸, byli schopni přemístit svůj režim na konžskou půdu, přičemž měli k dispozici celou rwandskou státní pokladnu a prakticky veškerý vojenský arzenál. To vše jim umožnilo přeskupit se za účelem dobytí Rwandy a dokončení jejich genocidního podniku (Nzongola-Ntalaja 2002). *Genocidaires* používali uprchlické tábory jako základny, ze kterých vpadli do Rwandy a organizovali zabíjení konžských Tutsijů v provincii Kivu. Mobutu neudělal nic, aby zastavil jejich činnost; stejně tak ani mezinárodní společenství, které se více zajímalo o krmení uprchlíků, než o odstranění zabijáků mezi nimi. OSN i mnoho nevládních organizací považovalo ozbrojené tábory výhradně za uprchlická sídla a nadále živili to, co se rychle proměnilo v armádu. Konžští Tutsijové, konfrontovaní ozbrojenými

⁶ Údaj použitý pro celkový počet uprchlíků vstupujících do DRK po genocidě ve Rwandě se pohybuje od přibližně 850 000 do více než milionu. Číslo použité v této práci je získáno z Nzongola-Ntalaja (2002).

⁷ Rwanda defence force (Rwandské ozbrojené síly)

⁸ Lidé, převážně hutujského etnika, zodpovědní za rwandskou genocidu

Interahamwe se sídlem v nedalekých uprchlických táborech, se rozhodli překročit hranici do Rwandy, kde byli vyzbrojeni a vyškoleni za pomoci RPF. Interahamwe na jejich straně začali spolupracovat s konžskou armádou a násilí v Kivu se vystupňovalo. V říjnu 1996 zahájili RPF rozhodný útok na tábory kontrolované bývalými FAR a Interahamwe ve východní části DRK a Nzongola-Ntalaja (2002) se domnívá, že úspěch ADFL⁹ a Kabily¹⁰ při vyhnání Mobuta by nebyl možný bez zásahu RPF proti *génocidaires*. Tvrdí, že Banyamulenge a další konžští Tutsijové fungovali jako trojský kůň při útoku Rwandy na hutuské extrémisty a jejich konžské stoupence a že ugandský prezident Museveni a rwandský prezident Kagame, použili Kabilu jako hlavu povstalců k legitimizaci jejich porušování konžské národní suverenity (Nzongola-Ntalaja 2002). Prunier (2009) také diskutuje o tom, jak Museveni a Kagame začali hledat „vhodného konžského kandidáta“, který bude působit jako místní krytí poté, co se rozhodli napadnout DRK, a ukazuje se, že to byl bývalý tanzanský prezident Nyerere, který nakonec navrhl, aby se jím stal předchozí vůdce partyzánů a obchodník se slonovinou a zlatem Laurent-Désiré Kabila. Podle Pruniera (2009) „se Kabila brzy stal, ne-li skutečným vůdcem, alespoň nejviditelnější osobností [ADFL]“ (Prunier 2009).

12.5 Současný vztah mezi Rwandou a DRK

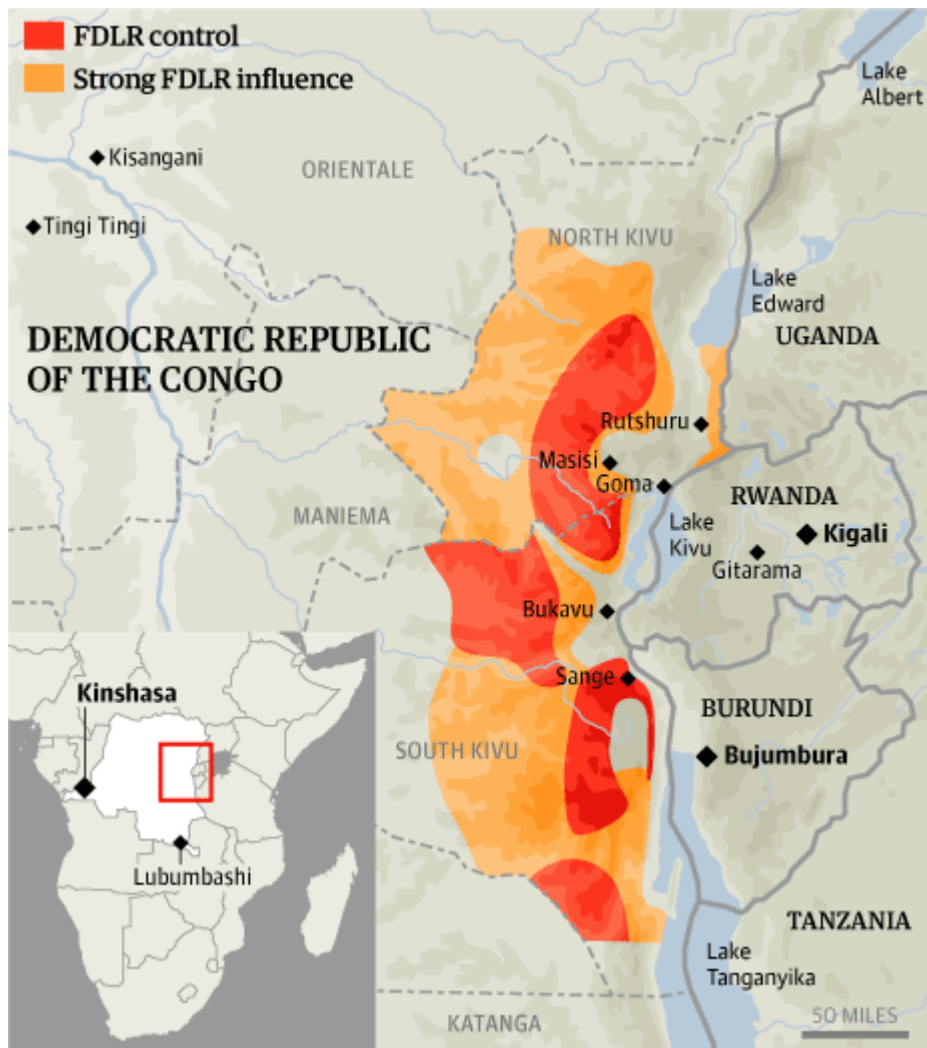
Rwandské úřady si zachovaly právo bojovat proti hnutí Hutu Power ve východní části Konžské demokratické republiky. Tutsijská vláda ve Rwandě považuje za bezpečnostní hrozbu vůči svému režimu ve Rwandě hutuské organizace, jako je např. FDLR¹¹ (vliv této organizace znázorněn v mapě 4). Tyto jednotky jsou totiž schopny zahájit útok na Rwandu ze svých základů v provinciích Kivu na východě DRK. Výsledkem těchto obav je zjevná a skrytá rwandská podpora tutsijských rebelů v DRK. Jednou takovou skupinou, kterou rwandská vláda podporuje, je *Congrès National pour la Défense du Peuple* (CNDP). Organizaci původně vedl generál Laurent Nkunda, ale v roce 2009 dostal ve Rwandě domácí vězení. Tento překvapivý obrát událostí následoval po společném rozhodnutí Rwandy a DRK o spolupráci v jejich boji o vytlačení FDLR z území DRK navždy. CNDP je nyní volně integrována do konžské armády po zlepšení vztahů mezi oběma zeměmi. V březnu 2010 konžská národní armáda oznámila, že od zahájení operace Amani Leo v lednu bylo zabito nebo zajato více než 600 povstalců hutuských Rwandů. Amani Leo, což znamená ve svahilštině „Mír nyní“, je operace, která se zaměřuje na FDLR ve dvou provinciích Kivu. Mnoho dalších operací následovalo a následuje tuto operaci do dnešních dní. Cílem těchto operací je repatriace rebelů, z nichž někteří se účastnili genocidy v roce 1994 a většina z nich se také podílí na nezákonné těžbě nerostů v oblasti. Současná situace je nejasná, existují však signály, které přinášejí optimismus pro posun směrem k větší spolupráci při hledání mírového řešení konfliktu ve východní části Konžské demokratické republiky. Stále však zbývá vyřešit mnoho otázek.

⁹ Alliance of Democratic Forces for the Liberation of Congo

¹⁰ Laurent-Désiré Kabila – prezident DRK letech 1997 – 2001

¹¹ Democratic Forces for the Liberation of Rwanda

Mapa 4: Hnutí FDLR v DRK

Zdroj: 1 <https://www.theguardian.com/world/2008/may/16/congo>

13. Závěr

Rwandská minulost je příkladem, kam až může dojít lidská nenávisť vůči jinému etniku. Brutalita z roku 1994 zanechala nesmazatelné znamení kolektivního svědomí mezinárodního společenství a dokonce 26 let po konfliktu zůstává předmětem klíčového významu. Nikdo nemůže nebo nesmí popírat násilí a devastaci, která prošla touto zemí tisíce kopců, nebo hněv, bolest a rozhořčení, které pociťují ti, kteří ztratili milované v chaosu, který tento národ téměř roztrhl. I když tato minulost může viset jako temný stín na jinak pulzující a krásné zemi, nemusí definovat Rwandu ve věčnosti. Když se však místo naděje pro budoucnost kultivuje strach z minulosti a vyprávění o genocidě využívají ti, kdo se snaží upevnit odpor a umlčení opozice prostřednictvím etnické hanby, minulost nadále vrhá svůj dlouhý stín. Pokud je tato tragická historie použita jako omluva pro další nespravedlnosti v zemi nebo pro další nečinnost ze strany mezinárodního společenství, spíše než jako příležitost čelit bolestivé, ale nezbytné práci skutečného usmíření a uzdravení, hrůzy minulosti mohou vládnout. Konflikt a jeho výsledné tragédie, řádná spravedlnost pro viníky a uzdravení pro ty, kteří trpěli, je třeba řádně respektovat. Lidé ve Rwandě a mezinárodní společenství by neměli být rukojmími vzpomínek na minulost, jinak se slepě vydáváme po stejné cestě, která vedla k tak katastrofálním důsledkům pro lidstvo.

Pokud je mezinárodní společenství ochotno se podrobně podívat na obtížnou minulost a uznat své vlastní selhání v roce 1994 a letech před vypuknutím etnického násilí, existuje potenciál změnit budoucí směr Rwandy. Spíše než umožnit minulosti udržet svět ve strachu nebo nechat Paula Kagameho a jeho vládu šikanovat mezinárodní společenství, aby přijalo jeho zprávu o historii, je zde příležitost se z toho poučit. V tomto ohledu je třeba při rozhodování o tom, jak vyvinout tlak na rwandskou vládu, postupovat opatrně. Jak ukázala historie, nutit náhlou a umělou demokratizaci nemusí být odpověď a ve skutečnosti může způsobit více škody než užitku. Nechat stále autoritářského vůdce udržet se z dárcovských dolarů, které se používají k udržování jeho vlastního postavení moci na úkor potlačené většiny, samozřejmě také není odpovědí. Jak ukazuje nedávné vypuknutí násilí a výsledná uprchlická krize v Burundi, nebezpečí, že se Kagamemu umožní pokračovat v kandidování na čtvrté období zcela bez kontroly, má potenciálně katastrofální následky.

Prezidentské volby v roce 2024 proto představují pro mezinárodní společenství výjimečnou příležitost prosazovat jejich demokratické hodnoty a definovat hranice přijatelné pomoci. Každá dárcovská organizace a země se možná budou muset samy rozhodnout, jak nejlépe přistupovat k otázce pokračující podpory vlády Paula Kagameho. Odpovědnost za výsledky svého režimu nesou určitě ti, kteří mu i přes rostoucí varovné signály stále umožňují vládnout. Zatímco minulost již nelze ovlivnit, lze se z ní poučit. Je to šance na zásah, aby se zajistila trvalá stabilita a skutečný trvalý mír ve Rwandě prostřednictvím usmíření a demokratického sdílení moci a udělat vše pro to, aby se hrůzná minulost neopakovala.

Zdroje:

STRAUSS, Scott. (2000) "Genocide in Rwanda," *African Studies Review*. Cambridge University Press, 43(2), pp. 126–130. doi: 10.2307/524988.

TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978–80–7367–097–9.

PRUNIER, Gérard, 1997. *The Rwanda Crisis*. Cambridge University Press.

HONZÁK, František, HUBINGER, Václav a POLIŠENSKÝ, Jiří. *Národy celého světa*. Praha: Mladá fronta, 1985. ISBN 23-011-85

RETTIG, Max. (2008). Gacaca: Truth, Justice, and Reconciliation in Postconflict Rwanda? *African Studies Review*, Cambridge University Press, vol. 51, no. 3, pp. 25–50.

DES FORGES, Alison. "Leave none to tell the story" Genocide in Rwanda [online]. 1. 3. 1999 [cit. 2018–04–14]. Dostupné z:

<https://www.hrw.org/reports/pdfs/r/rwanda/rwanda993.pdf>

LONGMAN, Timothy, 2016. *Christianity and Genocide in Rwanda*. Oxford University Press, 2014. ISBN: 978–0199982271

ADELMAN, Howard, SUHRKE, Astri, 1999. *The Path of a Genocide: The Rwanda Crisis from Uganda to Zaire* (illustrated ed.). Oxford: Transaction Publishers. ISBN 978-1-41283820-7

POTTIER, Johan (2002). *Re-Imagining Rwanda: Conflict, Survival and Disinformation in the Late Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0-5215-2873-3

GOEHRUNG, Ryan, 2017. At Issue: Ethnicity, Violence, and the Narrative of Genocide: The Dangers of a Third-Term in Rwanda [online]. 1. 3. 2017 [cit. 2020-07-18]. Dostupné z:

http://asq.africa.ufl.edu/v17i1a5_goehrung/

HOLÁ, Barbora and NYSETH BREHM, Hollie, 2016. Punishing Genocide: A Comparative Empirical Analysis of Sentencing Laws and Practices at the International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR), Rwandan Domestic Courts, and Gacaca Courts, *Genocide Studies and Prevention: An International Journal*: Vol. 10: Iss. 3: 59-80. [online]. 16. 12. 2016 [cit. 2020-

07-18]. Dostupné z: <https://scholarcommons.usf.edu/gsp/vol10/iss3/7/>

RAFTI, Martina, 2006. South Kivu: A Sanctuary for the Rebellion of the Democratic Forces for the Liberation of Rwanda [online]. 1. 3. 2006 [cit. 2020-07-18]. Dostupné z:

<https://ideas.repec.org/p/iob/dpaper/2006005.html>

NHEDE, Nicholas. Kigali Bulk Water project wins at Global Water Summit [online]. 19. 4. 2018 [cit. 2018-11-17]. Dostupné z: <https://www.esi-africa.com/kigali-bulk-water-gwi/>

BBC. Rwanda genocide: 100 days of slaughter [online]. 7. 4. 2014 [cit. 2018-04-12].

Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-africa-26875506>

BBC. Rwanda Country Profile [online]. 17. 9. 2018 [cit. 2018-12-20]. Dostupné z:

<https://www.bbc.com/news/world-africa-14093238>

THE GUARDIAN. The roots of war in eastern Congo. [online]. 16. 5. 2008 [cit. 2020-07-18].

Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2008/may/16/congo>

NISR. Administrative divisions of Rwanda. [online]. 2016 [cit. 2020-07-18]. Dostupné z:

<https://www.statistics.gov.rw/>

WIKIPEDIA. RPF movement during Civil War in 1994. [online]. 2020 [cit. 2020-07-18].

Dostupné z:

https://en.wikipedia.org/wiki/Rwandan_Civil_War#/media/File:RPF_advance_Rwandan_genocide_with_Zone_Turquoise.png

GENOCIDE IN RWANDA. Places with the biggest massacres. [online]. 2008 [cit. 2020-07-18].

Dostupné z: <https://genociderwandaa.weebly.com/where.html#>

JOHNSON, Bridget. The History of Hutu and Tutsi Conflicts. ThoughtCo.com [online] 2018

[cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.thoughtco.com/history-of-hutu-tutsi-conflict-3554917>

WERFT, Meghan. Eliminating Plastic Bags In Rwanda Saved Lives and the Economy.

[online] 2015 [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://www.globalcitizen.org/fr/content/how-eliminating-plastic-bags-in-rwanda-saves-liv-2/>